

Raudteerööpad mäletavad seda muret, seda nuttu – siis, kui külma märtsiuttu kadus ronge rongi järel...

Mäletavad seda aega – kui need rongid läksid rodus viies inimesi kodust sunnitööle kauges taigas.

Raudteerööpad on küll rauast, kuid nad mäletavad valu – kuidas veeti kodutalust rahvast Siberisse kauaks...

Paljud neist seal leidsid haua tolel kaugel karmil ajal sellel kaugel võõral rajal – vaevateel, mis tehtud rauast.

Raudteerööpad mäletavad seniajani neid aegu – rongirattaist ka veel praegu liitekohad värahtavad.

*Villem Kaarna
MT 1990*

Foto: Heidi Tooming

1949. aasta 25. märtsil paiskasid kommunistid ja Nõukogude sõdurid jäädavalt segi tuhandete eesti perekondade saatuse. Üks väga vähestest fotodokumentidest on Järva-maa Muuseumis asuv foto küüditamisautode rivist Türil.

Foto: Järvamaa Muuseumi kogu

Eesti Memento Liidu ja Isamaa ja Res Publica Liidu koostöölepe
aastateks 2014-2015

Memento ja IRL hindavad senise koostöö edukaks.

Senises ühistegevuses on:

1. püstitatud Vabadussõja võidusammas;
2. muudetud osaliselt represseeritute seadust toetuse saamiseks ilma kuludokumente esitamiseta;
3. välditud represseeritute toetuse vähendamist seoses riigieelarve kulude vähenemisega;
4. kindlustatud eraldi Represseeritute Abistamise Fondile;
5. seadustatud 23. august riikliku mälestuspäevana ja 22 september vastupanuvõitluse päevana;
6. muudetud isikuandmete kaitse seadust, et okupatsioonivõimude vastast võitlust või kollaborantide tegevust käsitlevad andmed oleksid avalikud;
7. läbi viidud 2011. aastal, 1941 aasta küüditamise mälestusüritused;
8. 14.02.2012 tunnustati kommunismiohvrete algatusel Riigikogu avaldusega Teises maailmasõjas Eesti riikliku iseseisvuse eest võidelnuid, Eesti eest võidelnud metsavendi, õpilasvabadusvõitlejaid ja mitterelvastatud vastupanuliikumises osalenuid.

Osapooled lepivad aastateks 2014-2015 kokku järgnevas:

1. toetada represseeritute toetuste suurendamist vastavalt elukalliduse tõusule;
2. jätkuvalt toetada kommunismiohvrete memoriaali rajamist Tallinna kesklinnas;
3. jätkuvalt toetada Eesti Õigusvastaselt Represseeritute Liidu Memento Tallinna Ühenduse struktuurüksust Eesti Represseeritute Registri Büroo tegevust läbi ERAF-i;
4. toetada 1949 aasta märtsiküüditatute kohtumist EV Presidendiga ja nendele sini-must-valge rinnamärgi andmist 2014. aastal (65 aastat);
5. laiendada represseeritute taastus- ja hooldusravi võrimalusi ning toetada represseeritute taastus- ja hooldusravi toetuse seadustamist ühtlasi toetada vabadusvõitlejate ja represseeritute pensionaadi rajamist;
6. valmistada ette seadusemuudatus, mis vabastab tulumaksust represseerimise eest saadud pensionilisa ning tagab represseeritutele sõidutoetuse maksmise kuludokumente esitamata;
7. toetada represseerimistega seotud mälestusmärkide rajamist ja nende hooldamist Eesti Vabariigis sh toetada võõrvõimu ohvrete nimedega mälestusmüüri rajamist Nõmmele ja Kuressaarde ning Püksi Pargi rajamist Tartusse endise sadamaraudtee asukohta;
8. toetada algatust moodustada Rahvusvahelise Kommunismikuritegude Uurimise Komisjon;
9. toetada seadusemuudatuse algatamist, mille alusel mõistetakse juriidiliselt õigeks nn mittepoliitiliste paragrahvide alusel süüdimõistetud vastupanuliikumises osalejad;
10. toetada rahvusvahelise kommunismikuritegude muuseumi asutamist;
11. toetada agressiooni mõiste defineerimist Rahvusvahelise Kriminaalkohtu statuudis;
12. toetada inimsusevastaseid kuritegusid käsitlevate kohtuprotsesside materjalide publitseerimist;
13. toetada tegevuse jätkumist inimsusevastastest kuritegudest tulenevate võimalike tsiviilõiguslike kahjutasunõuete põhistamiseks, kogumiseks ja esitamiseks süüdlastele.

Omavahelise koostöö hindamiseks ja mõttevahetuseks kohtuvad leppe mõlemad pooled vähemalt korra aastas. Tuginedes senisele heale koostööle võivad pooled pöörduda aktuaalsetel teemadel teineteise poole seisukoha saamiseks või selle andmiseks.

Urmas Reinsalu
Isamaa ja Res Publica Liidu esimees

Leo Oispuu
Eesti Memento Liidu esimees

21.01.2014.a.

65 aastat kommunistide genotsiidikuriteost Eestis 25. märtsil 1949

25 aastat Eesti Memento Liidu asutamisest

Peep Varju,
Memento Tallinna
Ühendus

Veerand sajandit tagasi, kui möödus 40 aastat Nõukogude okupatsioonivõimude viimasest massilisest küüditamise operatsioonist Eestis, kogunesid Tallinna linnahalli kannatanud kõigist Eesti maakondadest. Kommunistliku terrori riigi rängad aastad sundasumisel Siberis või Venemaa vanglates ning vangilaagrites üle elanud Eesti kodanikud said esmakordselt ühiselt vabana koos olla. Said avalikult välja ütelda tõe kommunistide kuritegudest eesti rahva vabaduse mahasurumisel.

Nad tulid kokku ka selleks, et mälestada hukkunud saatusekaaslast ning koondada kannatanud ühtsesse organisatsiooni. Sellel mälestusväärsel õhtul, 25. märtsil 1989 asutati tänaseks Eesti Memento Liidu nime all registreeritud organisatsioon. Võeti vastu eelnevalt töökomisjonis ettevalmistatud põhikiri, valiti juhtorganid ja kõik kohal viibinud täitsid lühiankeedi oma pere saatuse kohta. Esimesest andmepangast sai alguse põhjalik uurimistöö enam kui 100 000 Eesti kodaniku, kommunistliku terrori ohvri saatuse selgitamiseks. Nüüdseks on seda uurimistööd meie liikmetest koosnev Eesti Represseeritute Registri Büroo (ERRB) korraldanud 25 aastat.

Üksnes 1949. aasta märtsiküüditamisega seotud kannatanute üldarv oli trükitud avaldatud nimekirjade neljandas raamatust fikseeritud arvuga 32 536. Nüüd trükitud viimases nimestikus on see tõusnud 32 990 inimeseni. Nendest KGB nimekirjade järgi 20 722 viidi Eestist ajavahemikul 25.-30. märts 1949 väljunud 19 küüdirongiga Venemaale sundasumisele Krasnojarski kraisse Novosibirski oblastisse, Omski, Tõmski ja mujale. Ühe raporti järgi olevat Eestist sundasumisele saabunud olnud 20 601 inimest, kuid kadude kohta teel puudub täpne info. Ni-

meliselt on teada küüditatel hukkunuid 51 ja oli ka teel põgenenuid, kuid dokumentides on mainitud üksikuid. Veel on teada rongist mahavõetuid 38.

Võtame täpsema vaatluse alla Virumaal toime pandud terrori ohvrid. Aastail 1989-1999 Memento maakondlikku organisatsiooni energiliselt juhtinud **Õilme Nurk** (Mill) suutis virulaste Siberi kannatuste jäädvustamiseks koostöös oma meeskonnaga anda välja kaks väga head raamatut. Esimene neist, "**Küüditatud 1949. Lääne-Virumaa**" sai valmis 1999. aastal, kui möödus 50 aastat sellest traagilisest sündmusest. Raamatust saame teada 1840 virulase küüditamisest. Enamik neist pandi küüdirongi nr. 97301, mis väljus Rakverest 27. märtsil kell 23.30, nagu fikseeris päevikus taluperenaine Edith Luus Vösult. Umbes 300-400 inimest viidi Jõhvi sealt väljunud küüdirongile nr. 97 302 ja üle 100 ohvri toimetati Tallinna küüdirongile nr. 97 307. Veel satust virulasi Vajangult, Rakverest ja Tapal kinnivõetuna küüdirongi nr. 97 303, mis koostati Tapal. Virulaste küüditamist kui genotsiidikuritegu iseloomustavad raamatust nimetatud vastsündinute ja kõige vanemate ohvrite nimed. Noorim Virumaalt küüditatu oli viiepäevane imik, 20. märtsil 1949 sündinud Helve Privoi Sõmerult. Teekonna talvepakases ja külmas küüdirongis pidas ta kuidagi vastu, kuid suri 9. aprillil 1949, esimesel päeval pärast kohalesaadamist. Lisame märkuse, et veel noorem küüditamise ohver oli kahepäevane 23. märtsil 1949 sündinud Anne Ojaäär Hiiumaalt. Selle imiku Siberisse toimetamisega häbimärgistas end igaveseks N. Liidu pseudokangelane Arnold Meri, tookord ENSV komsomoliorganisatsiooni üldjuht. Arsti kategoorilisest keelust hoolimata tuli ta teistkordselt päev hiljem haiglasse tagasi ja viis ema koos beebiga lennukil Tallinnasse, et jõuaks veel toimetada ohvrid Ülemiste jaamast 29. märtsil väljunud küüdirongile. See oli üks viimastest küüdirongidest ning oli suuremaid, sest temale liideti täiendavalt juurde neli vagunit, kus olid Pärnumaalt ning Läänemaalt operatsiooni viimastel päevadel kinnivõetud.

Masendav on kõigi mõne kuu vanuste Virumaa laste nimekiri: Kulla Kiidla Palmse vallast; Arvi Kivirand Roelast; Evi

Lehtla Küti vallast; Miia Lillbok Vihula vallast; Toivo Naarits Paasverest; Johannes Nurmla Salla vallast; Sirje Sondonen ja Tiit Verner, mõlemad Avanduselt; Eha Udevald Lebaverest ning Evi Vanda Haljalast. Vanim virulastest oli 1863. aastal sündinud Miina Kvasnik Rakvere valla Mädapea külast. 86-aastane vanainime ne suri sundasumisel detsembris 1949. 1864. aastal sündinutest on teada Madis Pruuli Sõmeru valla Virandi-Vanakülalt, kes suri Siberis 7. augustil 1949. Samavanne Mari Pällot Avanduse valla Kärse külast suri 23. veebruaril 1950. Vanainimesed, voodihaiged ja imikud viidi Venemaale surema, sest kommunistide arvates ei tohtinud neil olla õigust puhata kodumullas.

Virulaste küüditamise raamatust saame teada KGB töö mitmest jöhkrast meetodist. Näiteks kasutati lapsi pantvangidena peitunud vanemate (vanavanemate) tabamiseks. Kui Keilas tulid vanemad metsast välja ja ühinesid vagunis lastega, siis Rakveres KGB keldris hoitud neli last toimetati viimasel hetkel enne rongi väljumist vanemateta ning eriahtiga küüdivagunisse. Akti märgiti, et nende kohta puuduvad väljasaatmiseks vajalikud dokumendid. Kolm last olid Roelast 1945. aastal vahistatud Herman Lauri perest ja Ilse Rohtmaa oli Tudu külast. 11. aprillil Abakanis võeti vanemateta lapsed rongilt maha ning toimetati lastekodusse.

Teine Virumaa märtsiküüditamisele pühendatud raamat, mida koostas ning toimetas **Õilme Nurk**, ilmus 2001. aastal pealkirjaga "**Mälestuseks teile kõigile**". Raamatu autor võttis selle pühenduse postkaardilt, mille saatis Siberist üks eesti laps, kes oli määratud kodumaalt igaveseks ajaks väljasaadetuna elama sundasumisel, nagu oleks ta kõige ohtlikum kriminaalkurjategijaga. **Tegelikult nõnda oligi**, sest kui 5. juulil 1954 vähendati piiranguid alaealistena sundasumisele saadetute kohta, siis selgus, et need punktid ei kehti Baltikumist väljasaadetute puhul. 20. juulil 1954 vormistati N. Liidu peaprokuröri salajane määrus, mis paigutas Balti riikidest sundasumisele saadetud perekonnad täies koosseisus eriti ohtlike riiklike kurjategijate hulka! Teises Virumaalt küüditatute raamatust täpsustatakse meie maakonna ohvrite saatusi

sundasumisel. Hukkunud oli kokku teada siis 255. Neist kuus surid kohale jõudmata külmades ja ebainimlikes loomavagunites juba teel. Kõik hukkunud on nimeliselt raamatus esile toodud leinaraami kasutades. Lühidalt võiks nimetada, et iga seitsmes Virumaalt küüditatu jäi Siberi mulda. 1840 küüditatud virulase kohta saame raamatust sellise kokkuvõtte: naised oli 871 ehk 47,3 %; lapsi ning alaealisi oli 584 (31,7 %); noorukeid üle 16 aasta koos meestega oli 385 (21 %).

Märtsiküüditamine oli N. Liidu valitsuse sõjaline operatsioon kodeeritud nimetusega *Murdlane* ja eesmärgiks oli eesti rahva füüsiline hävitamine. Operatsiooni juhtas N. Liidu julgeolekuministeeriumi sisevägede juht kindralleitnant Burmak ja täideviimiseks kaasati suured sissetoodud sõjaväelised üksused mitmest Liidu piirkonnast, Moskva eliitväeosa kaasa arvatud. Nende seas oli lisaks 1193 julgeoleku operatiivtöötajat mitmest Venemaa piirkonnast ja 4350 sõjaväelast NKVD sisevägedest. Lisaks veel 1275 sõjaväelast ENSV siseministeeriumist ja 2834 relvastatud nn rahvakaitseväelast ehk rahva keeles hävituspataljoni mehed.

Julgeolekuministri Boris Kummi plaani järgi tuli küüditamise praktiliseks läbiviimiseks moodustada 1987 operatiivgruppi kokku 23 024 inimesega. Seega küüditajatena osalenud sõjaväelasi ja nõukogude aktiviste oli arvuliselt rohkem, kui loomavagunitesse topitud vanakesi, lapsi, alaealisi ja noorukeid. Et ENSV-s oli tookord kommuniste arvuliselt pisut üle kuueteistkümne tuhande, siis võib arvata, et praktiliselt kõik siinsed kompartei liikmed olid haaratud osalisteks massilises genotsiidikuriteos. Selline oligi stalinliku ja saatanliku kommunistliku süsteemi eripära.

Operatsiooni vägivaldset käiku iseloomustavad lisaks äsasündinute ja haigete vanurite surmadele küüdivaguneis ka tabatud põgenike tapmine. Nii tapeti 28. märtsil 1949 haarangul metsas Koiigi vallas kodust põgenenud talupere-mehe Johannes Pajumägi ning laip jäeti matmata metsa loomadele puremiseks. Küüditamise operatsiooni sõjalist iseloo-

mu kinnitab ENSV siseministri Aleksander Resevi ettekanne 12. aprillist 1949 Moskvasse otsesele ülemusele kindral S. Kruglovile. Sellele ettekandele lisab ta nimikirja 73-st erioperatsioonil enam silma paistnud ohvitserist ning esitab nad autasustamiseks. Hiljem jagatakse neile lahinguordeneid ja lahingumedaletid väetite laste ja vanakeste Venemaale toimetamise eest. Tabavalt nimetas märtsiküüditamist välksõjaks Baltikumi rahvaste vastu ajaloolane Aigi Rahi-Tamm, kes kaitses Tartu Ülikoolis doktorikraadi nõukogude süsteemi massilise vägivalda teemal.

Kuid piinamistele ning tapmistele spetsialiseerunud kurjategijad ei suutnud murda eestlaste vaimu. Kui 18 küüditrongile määratud julgeolekuohvitseridest ülemat nimetasid oma aruannetes ülesande täitmisest, et kohaletoimetatud inimeste olukord olevat olnud rahuldav, siis üks neist sõandas siiski pisut ilustamata tõde avaldada. Tapalt väljunud rongi ülem major Drevlev kirjutas ettekandes, et läbisõidul Uraali mägedest 20-kraadise pakasega hakkasid küüditatud laulma. Laulud olevat kestnud kaks ööpäeva järjest ning ilmselt eesti keelt mittemõistev major nimetas neid laule oma ettekandes *jumalikeks palvelauludeks* (божественные). Meie, Siberi surmateekonna järel ellujäänud, mäletame hästi selliseid ühislaulmisi. Nii juuniküüditamisel kuumades ja janus vaevlevate inimestega loomavagunites või Obi jõel täistopitud praamidil kui ka märtsiküüditamisel külmades vagunites. Näiteks, pr. Hilda Orn Narvast kirjeldas oma mälestusteraamatus esimese eesti väikelapse matust 6. juulil 1941. Kõik pargasel viibinud küüditatud laulsid matuselaule, kogu selle aja püsti seistes ning mehed palja päi.

1949. aasta märtsiküüditamine oli N. Liidu valitsuse kui kuritegeliku jõugu organiseeritud kompleksne kuritegu. Rahvusvaheliste õigusaktide järgi võib küüditamises eristada kuut inimsusevastase kuriteo alamliiki.

Esiteks: küüditamiskuriteo plaani koostamine või selles osalemine. Teiseks: inimeste vägivaldne äraviimine nende elu-

paigast (deporteerimine). Kolmandaks: küüditamine kui genotsiid. Neljandaks: küüditamine kui ebaseaduslik represseerimine ehk inimrühmade kohtuväline, kollektiivne ja tagaselja otsustatud karistamine ohvitseritelt kaitse ja vastuvaidlemise võimaluste äravõtmisega. Viiendaks: küüditamine kui inimõigustest ilmajätmine. Kuuendaks: küüditamise abil inimestelt nende vara omastamine. Üks ja sama kurjategija võis eri etappidel osa võtta kord ühest, kord teisest kitsamast kuriteost olles samas kord organisaator, kord täideviija või kaasaaitaja.

ENSV-s olid kuritegeliku jõugu eesotsas julgeolekuminister Boris Kumm, siseminister Aleksander Resev, EK(b)P esimene sekretär Nikolai Karotamm ja Ministrite Nõukogu esimees Arnold Veimer. Iseloomulik Stalini diktatuuririigile oli see, et pärast rämpse ülesande täitmist kõrvaldati täideviijad. Aasta hiljem, 1950. aasta partei märtsipleenumil kaotasid ka need neli organisaatorit ametikooha. Süüdistuse üheks punktiks oli olnud 1949. aasta märtsiküüditamise ebarahuldav täideviimine Eestis!!

Kõiki Eestis genotsiidis osalenud kurjategijaid iseloomustavaks jooneks on olnud oma kuritegude eitamine ning mitte keegi neist pole kahetsenud sooritatud tegusid. Need üksikud, kes on saanud Eesti Vabariigis väga leebed kohtulikud karistused (tingimisi!) on vastupidi oodatule pidanud end ülal väga väljakutsuvalt, otsekui tunnetades ikka veel kadunud Nõukogude impeeriumi tugevat kaitset. Pöördunud Euroopa Inimõiguste Kohtu poole kaebusega Eesti riigi vastu, said nad karmi ja õiglase otsuse. Eurokohus tegi 17. jaanuaril ja 24. jaanuaril 2006 avaldatud otsustega üheselt selgeks 1940. aastal Nõukogude sovetiarmee agressiooni Eestis ning seejärel Eesti elanikkonna vastu rakendatud süsteemsed aktsioonid, mis kujutavad endast aegumatuid inimsusevastaseid kuritegusid ning on karistatavad Nürnbergi Sõjatribunali 1945. a. Harta ja teiste rahvusvaheliste konventsioonide alusel. Pärast Euroopa Inimõiguste Kohtu selliseid otsuseid on vastaspoolel raske eitada Nõukogude okupatsiooni Eestis.

Ilmus raamat

“Eestist küüditatute nimekiri 1945 - 1953”

Eesti Vabariigi Presidendi Toomas Hendrik Ilvese pöördumine raamatu ilmumise puhul

Eestit okupeerinud võõraste võimude kuriteod on muutnud meie riigi, meie maa ja meie inimeste saatust. Nende seas on 65 aastat tagasi nõukogude okupatsiooni võimu korraldatud märtsiküüditamine, mis puudutas väga paljusid perekondi, veel rohkemaid suguvõsasi.

See vägivald, mille eesmärgiks oli hävitada Eesti, ei tohi jääda umbisikuliseks. Küüditamise ohvrid – emad, isad, lapsed, vanavanemad – ei ole pelgad numbrid. Need on meie inimeste saatused ning meie perede traagilised ja kurvad lood.

Eesti rahvas oli kurjusest tugevam ning oma vabadustahet kindlameelsem. Lõpuks võitsime meie, taastasime oma iseseisvuse ning saame nüüd ise suunata oma saatust ja kujundada oma riigi tulevikku. Selle eest tuleb tänada kõiki, kes hoidsid võõra totalitaarse režiimi kiuste alles lootust ja usku vabadusse. Usku Eestisse.

Seetõttu on okupatsioonide vägivald kuritegude uurimine ja ohvrite saatuse selgitamine meile ülimalt oluline. See on kohustus nende ees, kes jäid kodust kaugele, võõraste mulda, ning samuti nende ees, kes tagasi tulid. Siiani ei tea paljud, mis nende vanemate või vanavanematega juhtus; ohvrite arvu kohta peame ikka kasutama sõna „umbkaudne“. Ning teisalt peame alati kordama küsimust: kuidas see kõik osutus võimalikuks?

Me löime oma riigi selleks, et siinsel rahval oleks õigus elada õigusriigis. Ilma selleta ei ole meil lootust püsima jääda. Ilma selleta elamine viiski nendesamade kuritegudeni, mille ohvrid me nüüd raamatuga mälestame ning kelle saatust püüame kindlaks teha.

Seetõttu rõhutan ma alati kohustust järgida ja kaitsta põhiseadust ning inimeste vabadusi. Seda nii populistlike kaalutluste kui ka lihtsamat teed mineku eest. Samalaadseks ohuks on viha õhutamine ning kaaskodanike lahmiv süüdistamine, mis meenutab okupatsiooni kõige süngemaid päevi.

Meie kohuseks on mälestada okupatsioonide ohvrid, seista inimeste vabaduse ning põhiseaduse vaimu ja sätte eest. Nii kindlustame Eesti tulevikku ja mälestame kõige paremini koletute kuritegude ohvrid.

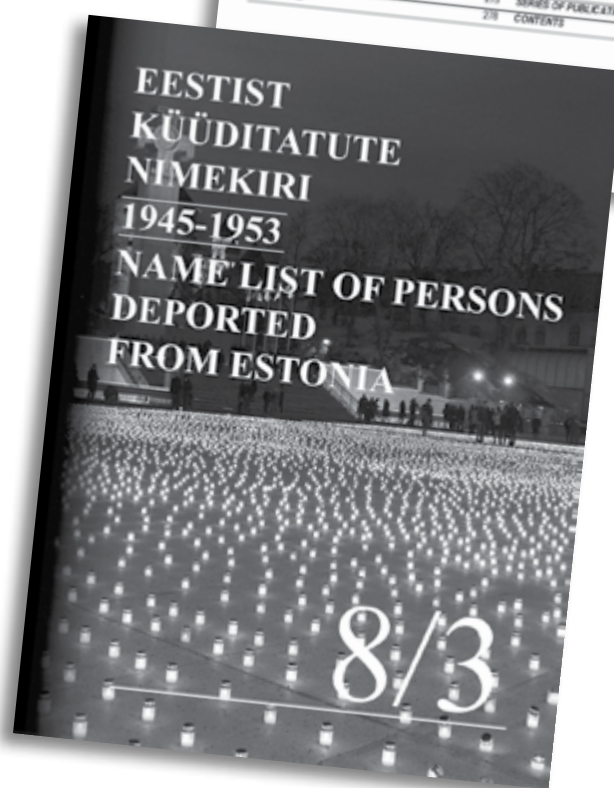
Täna Memento Eesti Represseeritute Registri Bürood sellele meile olulise ja väga raske sisuga raamatu koostamise eest.

Teie,
Toomas Hendrik Ilves
Vabariigi President

Kadriorus, 17. veebruar 2014

3. VÄLJAHÄNETE SEERIA	
SISUKORD / CONTENTS	
RAAMAT 8/3 / BOOK 8/3	
	Page
SAATEKS	5
Toomas Hendrik Ilves	FOREWORD
1. SISSEJUHATUS	11
1.1. Eessõna	11
1.1.1. Eestist 1945-1953 küüditatud	12
1.1.2. Küüditamised Lätis ja Leedus	12
1.1.3. Kokkese mälestuslause	14
Kaarditud kirjandus	18
1.2. "Nõukogudeaegsetele elementidele" kohut	19
1.2.1. Kõik küüditatud	20
1.2.2. Eestist 1945-1953 küüditatud	20
1.2.3. Küüditamised Lätis ja Leedus	21
1.2.4. Vähemalt "põhi"	22
1.2.5. Kokkaid	25
Kaarditud kirjandus	28
1.3. Fotod kommunistliku terrori ohvrite mälestus-	30
1.3.1. kaardist Lätis, Leedus	32
1.3.2. Fotod küüditatud	33
1.4. Statistika	33
2. NIMEDE KÕRDEREGISTER	75
3. VÄLJAHÄNETE SEERIA	75
SISUKORD	276
	278

Koolinoored tegid tõsist tööd

24. veebruaril sai ümber mälestuslugude kogumise konkursile "Siberi kodu" tööde esitamise aeg. Kooliõpilased panid kirja 107 mälestuslugu, nende hulgas näiteks kindral Ants Laaneotsa, Matti Pätsi ja Luule Žavoronoki meenutused elust Siberis.

Žürii koosseisus KERSTI KIVIRÜÜT Haridus- ja Teadusministeeriumist, ILMO AU Siseministeeriumist, ANU KORB Eesti Kirjandusmuuseumist, REIN PURJE Eesti Memento Liidust ja PEEP VARJU Eesti Represseeritute Abistamise Fondist asuvaid nüüd töid lugema ning selgitavad välja kõige paremini kirjutatud lood.

Kõik lood avaldatakse kogumikuna, mis valmib maikuus.

Janeli Jallai
MTÜ Siberi Lood

Loodan siiski ära näha Kommunismiohvrite memoriaali rajamise alguse...

Marju Toomi kõne 11.06.2013

Lp kaasteelised! Lp noored!

Olen Marju Toom. Sündisin Põltsamaal, Eesti Vabariigis. Olin 2-aastaselt 1941. aasta sügisel koos vanematega III Reichi vangikongis Pärnus.

Olin 10-ndal sünnipäeval 1949. aasta märtsis koos emaga Nõukogude Liidu küüdivagunis teel Siberi poole.

1. 2010/11 sügistel alustasin kirjalike pöördumistega ja rääkimistega Riigikogu fraktsioonides, erakondade kontorites, kõikvõimalikel koosolekutel jne sellest, et on aeg teha algust kommunismiohvrite mälestuse jäädvustamisega.

Enne mind oli sellel teel juba pikalt käidud – alates möödunud sajandi 80-ndate lõpust. Enne mind olid sellel teemal sõna võtnud paljud, ka meie Presidendid.

Eesti Vabariigi President hr Toomas Hendrik Ilves ütles 20. augustil 2007 oma iseseisvuse taastamispäeva kõnes Kadriorus:

...”Totalitarismi kurjusele vastu hakkajate eeskuju ja nende kannatuste meenutamine aitab eesti rahval endaks jääda ja riiklik iseseisvus taastada. Ma arvan, et kommunismiohvid vääriksid seetõttu esinduslikku mälestussammast. Mitte ainult Ameerika Ühendriikide, vaid ka Eesti Vabariigi pealinnas.” ...

Aastatel 2005 – 2010 püstitati näiteks kommunismiohvritele pühendatud mälestusmärgid: USA-s – Washingtonis, Tšehhimaal – Prahas, Poolas – Lodzi linnas, Venemaal – Peterburi ühel avalikul väljakul Solovki saartelt toodud vastava pealdisega mälestuskivi.

Olin oma tegemistega kui viimne udusulg, mis murdis ükskõiksuse eesli selgroo. Täna olen südamest tänulik, et Valitsus toetab oma tegevusprogrammis kommunismiohvrite memoriaali rajamist Tallinnas.

Täna olen südamest tänulik, et Kultuuriministeerium kuulutas 05.07.2011. aastal välja kommunismiohvrite memoriaali asukoha ja ideekavandi konkursi ja täna – 11.06.2013. – oleme siin, et rääkida konkursi tulemustest. Meie, kes me veel elame, oleme jätkuvalt seda meelt, et

- Kõik kommunismi kuritööd on aegumatud ja vääriksid hukkamõistu!
- Tallinna rajatav kommunismiohvrite memoriaal olgu kõigi inimeste mälu märgiks, et inimsusevastased kuritööd ei tohi enam iial korduda!
- Meile, kes me veel elame, meie lastele ja lastelastele oleks kommunismiohvrite memoriaal paigaks, kus vaikselt harduses meenutada lahkunuid.
- Noored saaksid öelda, et kommunismiohvrite memoriaal lõpetab väärikalt raske aja meie rahva elus ning nüüdsest saavad noored kogu oma jõu pühendada Eesti riigi – meie ühise kodu – ülesehitamisele.
- Sügavast austusest kõigi kommunismiohvrite vastu, kes kaotasid aastatel 1940 – 1991 oma vabaduse ja paljud ka tervise või elu tuleb Kommunismiohvrite memoriaal rajada kõige väärikamasse ja austusväärsemasse kohta Tallinnas ja ta tuleb rajada sellisena, et kõikidele oleks selge, et see rajatis on vääriline mälestama kõiki meie tapetud ja hukkunud saatusekaaslast, mälestama meie koletuslikku noorust.
- oleks lipipäasetav eakatele inimestele.

2. Oma pöördumistes pakkusin, et Kommunismiohvrite memoriaal võiks asuda Tallinnas Skoone bastionil ja selle lähialal.

Möödunud suvel pakkus Kaitseminister hr Urmas Reinsalu, et Kommunismiohvrite memoriaal võiks asuda Tallinnas Patarei Merekindluses ja selle lähialal.

Bastioni sisemusse ja praegusele staadionile rajatud ruumidesse või Patarei Merekindluse sisemuses olevatesse ruumidesse saaks paigutada tahvleid kõigi ohvrite nimedega (Mementolaste arvutused annavad ca 2 x 300 m tahvleid) ja bastionil või kindluse lähialal

kõrguks kompositsioon, milles tunneksid ennast ära kõik ohvid:

- Küüditatud – Naine 3 väikse lapsega küüdivaguni uksele,
- Eesti hukkunud riigijuhid ja riigiametnikud,
- Eesti tapetud kaadriohvitserid,
- Eesti tapetud politseinikud,
- GULAG’i poliitsunnitöövandid (eestlased),
- Sõjavandid (eestlased),
- Metsavennad,
- Langenud eestlased Soome, Inglise, Ameerika, Prantsusmaa, NL, III Reichi jne. vormis,
- Vabadusvõitlejad ja õpilasvabadusvõitlejad,
- Hilisemad vabadusvõitlejad – Jüri Kukk jt.
- Hukkunud paadipõgenikud,
- Balti merel Punalaevastiku allveelaevade poolt põhjalastud laevadel hukkunud põgenikud,
- Punalaevastiku laevadega põhjaläinud sõtta viidavad noored mehed – Georg Otsa vähemvõimekad saatusekaaslast,
 - Tööpataljonlased, kes hukkusid nälja ja sunnitöö tõttu laagrites,
 - Semipalatinski ja Novaja Zemlja piirkondade radiatsiooninogenotsiidi ohvid – piirkonda küüditatud ja STEPLAG’i poliitvandid,
 - Sõja- ja poliitvandid, keda kasutati tööjõuna uraanikaevandustes ja -töötlemistehastes (Eesti – Sillamäe, Ukraina – Žoltõje Vodõ, Kasahstan – Ust-Kamenogorsk, Venemaa – Magnitogorsk, Omsk, Krasnojarsk jne)
- Eestlased NL sõjaväes, keda 1954. aastal sunniti Totski lähistel kohe pärast plahvatust läbima A-pommi katsetuse epitsentrit,
- Eestlased NL sõjaväes, kes hukkusid pärast sõjaaegsetes konfliktikolletes või olid sunnitud aega teenima polügoonide, maagikaevanduste või rikastustehaste valvemeeskondades või tuumalaevastikus,
- Tšernobõli likvidaatorid (eestlased),
- NL tuumalaevastiku likvidaatorid (eestlased). Jne.

3. Nüüd siis konkursist. Nagu ma juba ütlesin me vajame kohta, kus vaikselt harduses meenutada oma noorust, kaasteelisi ja lahkunuid. Me ei saa seda teha roostetanud raua kolina saatel. Me ei saa seda teha ronides kuhugi sügavatesse aukudesse või taevatreppidest üles... taevasse.

Kogu konkursist jäi mulle südamesse Maarjamäe pakutu.

Maarjamäel oleks ruumi Nimeseseina paigutamiseks. Kuigi vihm, tuul ja lumetormid nõuavad selleks väga kvaliteetseid materjale. Väga kurb oleks, kui juba paari aasta pärast see sein hakkaks murenema, sammelduma...

Võiks aga siiski mõelda muuseumihoonest, mille ühe osa moodustaks Nimese sein.

4.

Maarjamäe praegusest kompleksist olen ma aga hoopis erineval arvamusel kui enamus inimesi.

1. Lahe kaldal kõrguv obelisk, mis püstitati nagu kunagise Punalaevastiku 1918. aasta jäätke mälestuseks, on tegelikult väga auväärne mälestusmärk Eesti Vabariigi Esimesele Priiuse tulemisele.

Sest Eesti Vabariigi, Eesti rahva, iga inimese vabaduse, priiuse mõõduks on üks ja ainus ajamärk – minek, võõrväe minek Eestist.

2. Selle kõrvale võiksime paigutada teise obeliski Teise Mineku – Teise Eesti Priiuse tuleku mälestamiseks, kui juulis-augustis 1941 punased võõrväed (laevadel) Tallinnast, Eestist lahkusid. Kahjuks haihtus see II Priius 1941. aasta sügisel ühe teise okupandi üsna kohesesse tulemissse.

3. 1994 aasta Juulilepped on III kord, kui punased võõrväed (laevadel) Tallinnast, Eestist lahkusid. See on Kolmas Minek – Kolmas Eesti Priiuse tulek.

Seega 3 obeliski Minekutele = 3 obeliski Priiusele, Vabadusele!!! Kas või sümboolsed mõttelised obeliskid...

Seega, kui Kommunismiohvrite memoriaal saab olema Maarjamäel, siis võiks Priiuse obeliskid olla osaks sellest.

Küüditatute mälestus põlistatakse Viru-Jaagupi kirikus

Kuno Raude

Märtsis 1949 küüditati Virumaalt Siberisse 2537 inimest, sealhulgas 64 inimest Arukülalt, Aruväljalt, Kehalast, Koeraverest, Kulinalt, Kupnalt, Lehtsest, Leolt, Pajustist, Sooluselt, Vinnist, Viru-Jaagupist ja Võhust, küladest, mis kõik paiknesid toonase Virumaa Küti valla maa-alal. Asumisele saadeti lugupeetavad taluperemehed ja pereemad, Omakaitse ja Saksa sõjaväe koosseisus Eesti kaitselahingutest osavõtnud meeste perekonnaliikmed. Erinevatel põhjustel ei küüditatud 25.03.1949 Küti vallast 50 küüditamisele määratud inimest, kelle saatuse uurimine seisab alles ees, sest küüditamistoimikud ja nende alusel koostatud raamatud ei kajasta nende inimeste saatust täiel määral. Siin on genealoogide, kodu-uurijate ja teie, küüditatute järglaste, abi enam kui teretulnud.

Teekonnal Siberisse suri loomavagunites 45-51 inimest, rongidelt põgenes või jäi kadunuks 12 küüditatut. Aprillis 1949 jõudis Krasnojarski krais 6654, sealhulgas Verhne-Ussinski rajooni 285 (raamat 4 lk. 766). Minu andmetel elas selles rajoonis 353 eestlast. Tõva piiri äärde Sajaani mägedesse, Verhne-Ussinski kalmistu tähistamata haudadesse jäi 52 eestlast, sealhulgas 10 Küti vallast küüditatud külaelaniku – ka minu vanaema Marie Kello – põrm.

Mõte tähistada Venemaal hukkunud vangide ja asumisele saadetud inimeste matmispaigad on mind saatnud aastakümneid. Aastatel 2003-2006 pidasin selles küsimuses aru Urmas Reinsaluga ja Ken-Marti Väheriga. Ajalehtedes avaldati mitmed artiklid. Tulemusteta. Jaanuaris 2009 pöördusin peaminister Andrus Ansipi poole ettepanekuga Krasnojarski krai Verhne-Ussinski rajooni Verhne-Ussinski alevi kalmistule maetud eesti inimeste mälestuse jäädvustamiseks. Et suhted Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel olid ja on selles valdkonnas korrastamata, jäi idee realiseerimata. Olin jõudnud veendumusele, et ainus võimalus Venemaal

hukkunud inimeste mälestuse jäädvustamiseks on teha seda nende inimeste endistes elukohtades. Kihelkondade kirikutes üle Eestimaa.

1949. aasta märtsiküüditamise 65. aastapäeva tähistamiseks algatasin möödunud aasta suve lõpus endisest Küti vallast Siberisse küüditatud inimeste mälestuse põlistamise Viru-Jaagupi kirikus. Mõte leidis Memento Rakvere Ühingu juhatuse esimehe Aino Kiiveri ning Viru-Jaagupi kirikuõpetaja Tarmo Linnase tunnustuse. Järgnes üllatavalt mahukas ja vastutusrikas töö küüditatute isikuandmete kontrollimiseks, abiks Ajalooarhiiv, Eesti Represseeritute Registri Büroo ja ajaleht Virumaa Teataja. Kahjuks jäi küüditatute ja nende järglaste abi vajaliku info väljaselgitamisel enam kui tagasihoidlikuks. Samas – eksimine mälestusplaadile kantava nimekirja koostamisel pidi ja peab olema välistatud.

Pärast kiriku interjööri paigaldatava mälestusplaadi eskiisjooniste valimist võis asuda hinnapakkumiste ja võimalike rahastajate leidmise juurde. Eesti Kultuurkapital keeldus mälestusplaadi valmistamise rahastamisest. Õige töö mälestusplaadi projekteerimisel sai võimalikuks peale lepingute sõlmimist Memento Rakvere Ühingu ja Eesti Represseeritute Abistamise Fondi ning OÜ Kiviraidur (plaadi valmistaja) vahel. 02.02.2014 teatas hr. Peep Varju, et ettevõtetud töö edasine rahastamine Abistamise Fondi e. riigieelarve vahendite arvel ei ole võimalik. Või-

malik ei olnud ega ole ka pooleoleva töö peatamine. Pöördusin abipalvega regionaalminister Siim-Valmar Kiisleri ja Virumaa ealnike poole. Tulemused selguvad käesoleva loo ilmunise ajaks.

Olen veendunud, et Küti vallast 25.03.1949 küüditatud inimesed leiavad oma koha Viru-Jaagupi kihelkonnakiriku interjööri paigaldataval mustast graniidist mälestusplaadil, mille avamine ja õnnistamine toimub koostöös Viru-Jaagupi kirikuga, Memento Rakvere Ühinguga, Tööpataljonlaste Ühinguga, Kaitseliidu Viru Maleva Roela rühmaga, Pajusti meesansambliga, Vinni Vallavalitsusega ja Vinni Vallavolikoguga 23. märtsil 2014 kell 12.00, kuhu on oodatud Venemaale küüditatud inimesed, nende lapsed ja lapselapsed, sugulased, plaadi valmistamise toetajad, kaitseliitlased, Lääne-Virumaalt Riigikogusse valitud inimesed, regionaalminister, Lääne-Virumaa kirikuõpetajad, Lääne-Viru Omaalitsuste Liidu liikmed.

Ning lõpetuseks. Olen teinud ettepaneku Lääne-Viru Omaalitsuste Liidule ja Lääne-Virumaa kõikidele kirikuõpetajatele aastatel 1941 ja 1949 Lääne-Virumaalt küüditatud inimeste mälestuse jäädvustamiseks kõikides Lääne-Virumaa kirikutes. Loodan, et koos teiega suudame korraldada kõikide küüditatute mälestuse jäädvustamise kõikide maakondade kihelkonnakirikutes. Kui meie seda ei tee, ei tee seda mitte keegi.

Tallinnas 12.02.2014

Viru-Jaagupi kirik

Tartus tähistati linna vabastamist ja mälestati Vabadussõjas langenuid

Tartus peeti 14. jaanuaril Tähtvere pargis taastatud Vabadussõja monumendi juures mälestusüritus, kus tähistati linna vabastamist Eesti vägede poolt 14. jaanuaril 1919. aastal. Mälestati Vabadussõjas langenuid ning Tartu Krediitkassa keldris enamlaste poolt toimepandud massimõrva ohvreid. Ürituse korraldas MTÜ Tartu Memento.

Ürituse avas Tartu Memento juhatuses esimees Enn Tarto, kes ütles, et Tartu vabastamine oli sündmus, mis innustas Eesti vägesid ja sisendas optimismi elanikkonnas. Eesti vägede võit siin Tähtvere väljal lõpetas tapatalgud linnas.

Mälestuspalvuse viis läbi preester Orienti Eesti Apostliku Õigeusu kirikust koos kahe kaaslasega. Teenistuse lõpus lauldi Eesti Vabariigi hümn, siis algas pargade panek. Tartu Linnavalitsuse

poolt asetas pärja abilinnapea Vladimir Sokman. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuse uue ülema kolonel Martin Heremi juhtimisel asetati kõige suurem pärj. Pärja oli Kaitseliidu Tartu Malevalt ja korporatsioonidelt. MTÜ Tartu Memento poolt asetasid pärja ja süütasid küünla Mart Peik ja Enn Tarto. Vastavalt väljakujunenud traditsioonile olid ausamba ühel poolle ühiskondlike organisatsioonide lipud ja teisel pool korporatsioonide lipud.

Mälestuspalvuse viis läbi preester Orienti Eesti Apostliku Õigeusu kirikust.

Fotod: Mathis Bogens

Enn Tarto sõnavõtt 14. jaanuaril 2014. a Tähtveres

Austatud üritusest osavõtjad, härrad ohvitserid, sõjakooli kadetid, kaitseliitlased, korporandid, kaasvõitlejad, kaaskannatajad, lp. daamid ja härrad!

1919. aasta jaanuaris algas Eesti vägede suurpealetung Vabadussõja lõunarinidel. 14. jaanuaril 1919. a. vabastati Tartu. Võidukas lahing peeti Tähtvere väljal.

Soomusrõngide üldjuht oli kapten Karl Parts, soomusrõngi nr.1 ülem oli Anton Irv, soomusrõngi nr.3 ülem oli

kapten Luiga, Kuperjanovi partisanide ülem oli leitnant Julius Kuperjanov.

Tartu vabastamine oli sündmus, mis innustas Eesti vägesid, sisendas optimismi elanikkonnas.

Eesti vägede võit lõpetas tapatalgud krediitkassa keldris, kus bolševike poolt tapeti 33 süütu inimest. Hukutute hulgas oli esimene apostliku õigeusu piiskop püha Platon, preestrid Bežanitski ja Bleive ning kirikuõpetajad prof. Hahn ning Schwartz.

Tähtvere väljadel avati mälestusmärk 3. juulil 1932. aastal. Kommunistid hävitasid selle mälestusmärgi 1940. aastal. Pöördusin kui linnavolinik ja Tartu Memento esimees Tartu Linnavolikogu poole aprillis 2004. aastal ettepanekuga taastada mälestusmärk. Volikogu toetas üksmeelselt seda ettepanekut ja Tartu Linnavalitsus korraldas mälestusmärgi taastamise samas paigas ning endisel kujul. Mälestusmärk avati 2. juulil 2006. aastal.

Veel käesoleva sajandi alguses räägiti eelkõige minevikus hukkunutest ja nende mälestamisest. Selle monumendi juures mälestame võitu 14. jaanuaril

1919. aastal ja teisi võite Vabadussõjas ja hiljem. Me mälestame ja leiname langenuid nii Vabadussõjas kui hiljem.

Selle monumendi juures käidi välja mõte, et ka need inimesed vajavad meelepidamist ja mälestusmärkide püstitamist, kes on Eesti eest võideldes langenud pärast iseseisvuse taastamist. Afganistanis on juba langenutele mälestusmärk ja kui Eesti väed lahkuvad Afganistanist, siis nad võtavad mälestusmärgi kaasa.

Meie tänane soov on, et me vajame poliitikute üksmeelt, et lahendada Eesti Vabariigi Põhiseaduse vastaste loosungitega seotud olukord Raadi tiigi ääres. 1944. aastal ei toimunud mingit Tartu vabastamist Punaarmee poolt.

Tartusse tuleks püstitada mälestusmärk Jüri Kukele. Jüri Kukk hukkus 27. märtsil 1981. aastal koonduslaagris Vologdas.

2010. aasta oktoobri lõpus avati Vilniuses mälestusmärk 1981. aastal Nõukogude Liidu poolt mõrvatud Leedu preestri ja Helsingi grupi liikmele Bronius Laurinaviciusele.

Täna tähelepanu eest!

3. jaanuaril tähistati vaikuseminutiga Vabadussõja relvarahu aasta-päeva ning mälestati selles sõjas Eesti vabaduse eest langenuid

Vabadussõja võidusamba juures tähistati tseremooniaga 1920. aasta 3. jaanuaril Eesti ja Nõukogude Venemaa vahel kehtima hakanud vaherahu, mis tähistas Eesti täielikku võitu Vabadussõjas.

Tseremoonial kõnelesid kaitseminister Urmas Reinsalu ja Tallinna Reaalkooli õpilane Kaarel Allemann ning palvuse pidas EELK peapiiskop Andres Põder.

„Just Vabadussõja sõdurid andsid võimaluse Eesti riigi ülesehitamiseks ja arenguks nii Vabadussõja järel 94 aastat tagasi kui ka iseseisvuse taastamise järel 22 aastat tagasi. Ilma Vabadussõja võiduta ei oleks meil täna sellist Eestit,“ ütles kaitseminister Reinsalu. Kaarel Allemanni sõnul on meie rahvuse, eelkõige aga noorte kanda olev vastutus sama oluline, kui oli 94 aastat tagasi tehtud otsus kaitseda Eestit relvajõul.

„On ülimalt vale arvata, et meist ei sõltu midagi. Demokraatlik riik ei suuda seista ainult juhtidel, tema püsimise eest peab vastutama kogu rahvas. Kui tahame esiisade väljavõideldut hoida, ei tohi me laskuda mugavustsooni, vaid peame olema ühiskondlikult aktiivsed, huvituma poliitikast ja muretsema riigi käekäigu pärast,“ ütles Allemann oma sõnavõtus.

Relvarahu aastapäeva tähistati ka kirikukellade helinaga üle kogu Eesti, vaikuseminutiga raadioprogrammides ning laevaviledega sadamates. Kaitseväge üksused ja Kaitseliidu malevad asetasid kõikjal Eestis pärjad

Vabadussõja mälestussammastele, austades ligi 5000 langenut ja umbes 14 000 haavatut.

Relvarahu aastapäeva tähistamisel osalesid ka mementolased.

Mõningaid mõtteid

Olen tegutsenud Mementos alates Memento Liidu loomisest, s.o. 25. märtsist 1989. aastal, ja selle aja jooksul olen näinud nii häid kui halbu aegu. Sellest ajast, varsti täituvast kahekümne viiest aastast, olen olnud kaksikümend üks aastat Saare Maakonna Memento Ühenduse juhatuses esimees.

Olen korduvalt kirjutanud väikesi jutukesi nii kohalike lehtedesse kui ka teistesse väljaannetesse ning alati on see olnud oma kandi inimestest, Saaremaa Memento organisatsioonist. Sel korral tahaksin aga kirjutada mõned read, mõtet ja mõttetused, selle kohta, mida teeb meie ülemorgan – Memento Liit.

Peatselt, 25. märtsil täitub 65. aastat märtsi suurtöödajate ja ka samal päeval 25. aastat Eesti Õigusvastasel Represseeritute Liidu Memento asutamist. Nende aastate jooksul on ääretult palju vett merre voolanud, nende aastate aegu on palju muutunud, nihkunud, uuenenud.

Algaastatel olid suured ja üllad eesmärgid ning suunad: taastasi me iseseisvust, selle nimel korraldati ajalookonverentse, püüti igati teha koostööd teiste analoogsete organisatsioonidega nii siseriiklikult kui piiri tagant, hiljem püstitasime mälestusmärke, võitlesime selle eest, et represseeritud saaksid mingi kompensatsiooni Siberis oldud aastate eest, et neid hirmsaid kannatusi veidigi siluda. Need olid huvitavad ajad, sest vabaduse tunne oli õilis tunne.

Pärast nende eesmärkide saavutamist hakkas Memento Liit kui organisatsioon hääbuma. Kas selle põhjuseks oli teatud liidrite puudumine, saavutatu ülehindamine või veel mingid objektiivsed põhjused, kes teab. Kuid saajandi vahetusel oli suhteliselt küllaltki madal seis. Omaalgatuslikud grupid ja ühendused tegutsesid stiililiselt.

Hiljem oli see hea materjal elujõuliste ühenduste loomiseks. Samas rööbiti sellise nõ. madalseisuga toimus aktiivne uurimistöö ja selle töö jäädvustamine, mis ei olnud mitte kõige kergem, kuid mille tulemusena on meil olemas enam-vähem täielik ülevaade meie riigi ja inimeste vastu toimepandud kuritegudest.

Rõõm tõdeda, et palju on tehtud, kuid nagu ikka tilk tõrva võib terve meepüti ära rikkuda, on ka meil puudusi ja möönaperioode. Tundub, et Memento Liidu juhatuse tegevus hakkab kulgema allamäge; ei püüta käituda vastavalt põhikirja nõutele, mille tagajärjel tekivad sisemised intriigid, isegi kuni kohtuni välja, juhatuse liikmed puuduvad põhjusega, organisatsiooniline töö on läinud Tallinna linna lähedaseks, juhatuse liikmed on haaranud suurushullusest.

Räägime Tallinna Tõnismäele rajatavast mälestusmemoriaalist, koos nime pealekandmisega. Ma olen täielikult nõus, et Tallinn saaks ilusa ja kauni mälestusmärgi, mis kajastaks kommunismi- ja natsismiohvrite mälestust, kuid olen absoluutselt vastu, et see püstitataks Tõnismäele. Miks olen vastu? Esiteks on see koht veel liiga sügavate mälestustega ja teiseks „pool-elavaid“ surnuaedu ei ehitata keset linna ning kolmandaks, kui me räägime, et meil on olemas täielikud nimekirjad kommunismi- ja natsismiohvrite kohta, siis me petame ennast.

Me toetume arhiivandmetele ja oi-oi kui palju raha ning aega on kulutatud mustade kaantega raamatute väljaandmisele, kuid need andmed ei kajasta kõiki ohvreid. Ja miks peab kauni mälestusmärgi ära risustama nimega. Surnuaial on igaühel oma rist koos nimega olemas, või saab olema.

Veel tahaksin rääkida kahest mõttekäigust, mis mind vaevavad. Liidu juhatus tuleb vastavalt põhikirjale kokku üks kord kolme kuu jooksul ehk teiste sõnadega, kord kvartalis. Tuleme kokku üle vabariigi igast maakonnast, et arutada üleskerkinud probleeme ja küsimusi – ja mis kõige tähtsam, neid probleeme ja küsimusi peame ka lahendama, kuid igakord see nii ei lähe. Toon näite: paar aastat tagasi autasustasime rinnamärkidega 1941. a. küüditatuid. Kätt südamele pannes, me ei saanud sellega hakkama. Nüüd üritame peatselt välja anda märgid neile, kes küüditati Siberisse 65. a. tagasi. Väga tahaks loota, et sel korral läheks paremini, kuid ??? Eeltöö on tegemata. Neid näiteid on rohkemgi.

Viimaseks minu mõttepunktiks on inimene. Väga kurb on tõdeda, et

me teame oma liikmeskonnast ääretult vähe. Neid me teame ja tunneme, kes osalevad üritustel, kokkutulekutel, ekskursioonidel. Aga peale nende on veel terve hulk kaaskannatajaid, kes sooviksid ja tahaksid käia, kuid võimalused puuduvad. Põhjusi võib siin olla paljuski: tervislikud, rahalised, sotsiaalsed. Ja arvan, et siin valdkonnas oleks Memento Liidul teha veel ääretult suur käeliigutus nende inimeste abistamiseks.

Kuidagi on veider mõelda, et alustasin kuueaastaselt ja lõpetasin töövahekorra ära seismekümneselt. Oma arust maksin korralikult kõik riigimaksud, kuid nüüd pensionil olles maksan makse edasi. Töötasin enne kohustuslikku töökohustust kümme aastat (kusagil ei ole kirjas – olin alaealine), pärast pensionile jäämist töötasin kahe aastat (see on kirjas, aga selle töö eest sain kirja kolme aasta kohta ühe aasta, kuna olin 0,33 kohaga tööl). Kas ei tundu veidi veider? Ma ei nuri-se, elan edasi, kus mul ikka minna. Aga mõte on selles, et on olemas organisatsioon, kes võiks-peaks tegelema selliste küsimustega.

H o o l i g e m teineteisest-üksteisest.

Rein Väli

*Eesti Õigusvastasel
Represseeritute Liidu Memento
asutajaliige,
Saare Maakonna Memento
Ühenduse juhatuse esimees*

Eesti Vabariigi territooriumi kohta

Rahvahääletusega vastu võetud ja täna kehtiv Põhiseadus fikseeris Eesti Vabariigi territooriumi Tartu rahulepingus märgitud riigipiiriga. Rahvusvaheliselt tunnustatud Tartu rahuleping on kehtiv tänaseni, sest seda dokumenti ei saa ühepoolsest tühistada. Sõjaline konflikt Venemaaga oleks automaatselt lõpetanud lepingu kehtivuse, nagu juhtus Soomega.

Tänu paljukirjutud nn hääletule alistumisele 1940. aastal jäi 2. veebruaril 1920 Tartus sõlmitud leping jõusse. Moskvas 18. veebruaril 2014 välisministrite allkirjastatud nn tehniline piirijoone leping on põhiseadusevastane ja õigustühine algusest peale. Põhiseadust muutmata ei ole ei valitsusel ega Riigikogul volitusi selliseks tehinguks riigi territooriumiga.

Kõige häbiväärsem antud loos on see, et rahva valitud parlamendi ja valitsuse liikmed on tahtlikult unustanud eesti rahva kaine talupojatarkuse. Püüdes tahtlikult eksitada oma rahvast, ei räägita mitte asja tuumast, seadusevastasest Eesti riigi territooriumi kinkimisest midagi vastu saamata, vaid aetakse mesijuttu Tartu rahu jätkuvast kehtimisest selle lepingu kõige tähtsamal punktil. Väga rumal ja häbematu jutt kaasaegse haridusega õigusteadlastelt rahva petmise eesmärgiga!

Eesti rahval on õigus tühistada seadusevastane piiritehing esimesel võimalusel koos kõigi sellest tulenevate järeldustega tegijate suhtes. Õiguse vastu ei saa ükski, ütleb eesti vanasõna!

Ja lõpetuseks üks küsimus. Kuidas kavatseb Eesti riik kompenseerida enam kui 6000 meie Setumaa Eesti kodaniku varasid, mis röövitakse neilt Nõukogude okupatsioonivõimude poolt ja nüüd kergemeelselt ning rahvalt luba küsimata Venemaale kingitakse?

*Peep Varju,
Memento Tallinna Ühendus*

Maximilian Maksolly akvarell Tartu rahu sõlmimisest 1920. aastal. Täpa muuseumi kogus.

Tunneme ÜLO OJATALU tema tegevusest, sõnavõttudest ja kirjutistest endise õpilasvabadusvõitlejana, tööst Memento Teataja tegijana meie lehe esimesel ilmumisaajal ning ERRB juhatajana ja nn mustade raamatute toimetajana. Austus ja tänu kõige eest!

Vähesemad teavad aga, et Ülo Ojatalu kirjutas ka luuletusi. Ise ütleb ta selle kohta: "Ei ole mul jõululaule. Kunagi ütles mulle keskeas leitud sõber, töökaaslane Bernhard Viiding: „Ei saa sa teada, kas su luuletusi ei trükita, sest nad on teiste omadest kehvemad, ei meeldi trükkiaandjatele või ei sobi võimule..." Ei olegi saanud. Tagasilükatuist tean kindlasti vaid siin esimest. Osa teisi on kirjutatud hiljem, osa on „esmaesitlusel“".

HUNT

Neli sammu edasi,
pööre,
neli sammu tagasi...
Ja otsast peale,
täpselt samuti
trellide taga
jooksis hunt oma puuris.
Võrevarbu ei näinud,
päeviti ilal ei ulunud.
Silmad põlesid –
kes oleks pärinud,
oli see igatsus, oli see viha,
valu, lootus või alistumatus?

Ja kui aastad on kulunud,
ühel hommikul ei söö enam ta
liha,
silmad ei põle siis,
kustunud.
Mõni päev hiljem
neli sammu edasi,
pööre,
neli sammu tagasi
teine hunt jookseb
trellide taga.

Mis habras on headus!
Kui oled hellsõrmil hoidnud
tüdruku pead,
siis seda tead.

Mis paindlik on seadus...
Kui oled kurjuse vastu
väetite seas,
siis sedagi tead.

Mis raske see teadus,
kuidas vägivallega
kaitsta head!
Kuid oskama pead.

Otsin ma õiglust
õigluse pärast
tahan ma ausust
aususe pärast
igatsen ilu
ilu pärast?

Õiglusega on kergem
aus olla
ausalt on lihtsam
ilu otsida
ilu otsides
tõde leida.

Ülekohut kanda
vale üksilduses
iluta õnnetu elada!

Padjale kui panen pea,
kõrvas kostvad vere tuiked –
süda tuksub – oigab? nuuksub? –
Lihtsalt eluaega loeb?
Seinal, laual tiksus kell –
ainult kahte heli kuulen,
ei neis rõõmu, nukrust, valu.

Meelde tulevad kesköö ja hiljem
kellelt tundnud hingepilku...
Enamjagu kuskil eemal,
kaugel, lähedal või kadund,
kes ju mullas, kes teab, kus...
Mälestuses ühest silmad,
teisest naer või sõnad mõned,
kellest jäänud vaiksed hetked,
kellest pikad tõised tunnid...
Palju, palju möödas, jäävalt läinud,

hea, nii hea, et koos me käia saanud
rõõmsat, rasket teed või rada,
koos me söönud, joonud,
taeva all või laua taga
istund, laulnud,
vahepeal ka tantsu lõõnud,
vaieldud ja lootust lootnud
päiksepaistel, vihma all ja lumesajus
olnud koos ja üksipäini –
aga kuskil natukegi
hinges, südameis või meenutustes
nagu praegu
kas või hetkeks
üheskoos.

Miski jääb,
mis olnud, oldud,
tehtud, leitud, saadud, antud...

Heinrich Sirel ja „Siberi tuuled“

Kuigi küüditatute elu oli raske, koosnedes pikkadest ränkadest tööpäevadest ja nende järel tihti lausa võitlusest ellujäämise eest, leiti siiski aega ka enesele. Kirjutati ümber ja loodi uusi laule, tehti käsitööd, kirjutati koju kirju, mis tihti kohale ei jõudnudki.

Täiesti ainulaadne on aga Heinrich Sireli looming. 1918. a. sündinud mees oli pärit Tartumaa Voore vallas asuvast külast. 1951. a. ta terviselikel põhjustel ei töötanud ja kirjutas sel ajal näidendi „Siberi tuuled“. See koosneb 68 käsiti kirjutatud lehest (venekeelses tõlkes 42 lk masinakirjas). Vormilt näidend, on see dialoogidega olukirjeldus. Näidend koosneb hulgast stseenidest: külanõukogu küüditamise eelõhtul, talupere äraviimine ja nende vara jagamine kohalike võimumeeste ja loodava kolhoosi vahel, stseenid rauteejaamas ja vagunis, „orjaturg“ saabumiskoha rajoonikeskuses, majutamine katusega majja ja esimesed muljed, vestlus komandandiga, kes kuulab küüditatuid üle ja värbab omale informaatoreid, vestlus tavalise tööpäeva õhtul, jõuluõhtu, kuhu koguneb enamik ümbruskonna eestlasi, töö suvekuumuses. Siin näidend katkeb. Läbivat sündmustikku pole, tegelased on valitud esindama võimalikult erinevaid inimrühmi: taluperemees ja tema ema, agronoom, õpetaja, kalakasvataja, kaupluseomanik, meieriõpilane, ingerlasest kasupoeg, kes rännanud sõja ajal ja pärast seda Ingerimaa, Eesti, Soome ja jälle Eesti vahet ning lõpuks koos pererahvaga pikale teele saadetud. Osal neist on nimed, osal mitte. Tegelasel pole just eriti isikupäraseid, kuid enamik neist on enesekindlad, oskavad näha tegelikku olukorda ja ka seda ära kasutada. Rahvuslik uhkus on kõrge. Juba algul ütleb küüditamisele määratud taluperemees: „...Kogu teie kord on üks suur pettus...Terve Venemaa on orjade laager, kus inimestel on suud lukus, korda teil pole, vanglatele ja laagritele põhineb teie vabadus...“ Allpool veidi pikem lõik (paar katkendit) näidendi tutvustuseks.

**Orjaturul linna suures võimlemissaal, kuhu on kokku aetud pool rongi orje. Väike ruum on tulvil rahva hulkadest, seal on ka miilitsatöötajad ja muud ülemused, kes kõik vahivad eesti rahva paremaid esindajaid, kolhooside ja sovhooside esindajad, kes värbavad orje.*

Suuremäe Kaarel: Nüüd siis oleme päris orjaturul, siin meid müüakse maha. Nagu ma kuulsin, viias meid kolhoosi ja sovhoosi, kuhu keegi juhtub. Need on päris õnnatud inimesed, kes kolhoosi kukuvad, seal vaata kohe surmale näkku elusalt. Nii on kuulda, et sovhoosidest veel ikka saab mõne rubla, et hinge sees hoida, kui tööd jaksad teha.

(Saali tulevad miilitsaülem kapten, istub keskel oleva laua juurde, võtab raamatud lahti ja vahib neid tükk aega nagu ime asju.)

Meieriõpilane: Kindel on, et hakkavad passe ära korjama, need ju veel meil alles oma käes, aga vaata, ei anna lollidele ka oma passi solkida. Ütleme, et väljas kompsu hulgas on teised.

Miilitsa ülem: Tulge siia minu juurde, kes olite vagunis 1,2,3, teised otsige kõik oma passid välja, need tulevad ära anda ja muud dokumendid. (Esimesena annavad passid ära naised, tekib vahe) Kõik, kõik andke kohe ära, saame korda... Kes ära ei anna, need otsime läbi ja kui leiame, siis on lood halvad, mis te nendega ikka teete. - - -

(Sovhoosi) direktor: Minu sovhoos on eeskujulik, kolm osakonda, majad on korralikud, elekter on olemas, kõike kaupu on saada külluses. Palgad on suured, traktori mehed teenivad üle tuhande rubla kuu, harilikud töölised 400-500, lapsed teenivad 200-300. ... Kindlasti hakkate paremini elama kui oma kodus. - - -

Meieriõpilane: See direktor on eht vene tüüp, see, mis ta rääkis, on puhta vale, kogu nende elu on vale seatud, nii on nad kõik. On kindel, et pole seal elektrit ega midagi, on üks mahajäänud koht, kuhu veetakse vange tööle... Kõneleb, et on haritud, aga nina nuuskab põrandale, pole taskurättegi, näete kuidas ta riides on, selle järgi võib juba otsustada, milline see sovhooski on.*

Üks pikemaid on jõuluõhtu stseen. See algab juba ettevalmistustega: Kulli Jaani ema on küpsetanud pirukaid ja küpsiseid, poeg toob mujalt lisaks pinke, siis saabuvad muud pered, nende hulgas ka teise küla kolhoosist. Kui söödud ja viina võetud, läheb jutt tulevikule.

**Kulli J. ... Ühesõnaga kogu liit on üks näljalaager. Mehed, kes laagris on, needki töötavad poole kõhuga. Niisugune on meie üldpilt sel vaikselt jõuluõhtul. Tänu kodumaalastele, kes meid on abistanud. Aga millised on väljavaated tulevikku, mida toob uus aasta meie ellu, kas jääbki maailm nõnda. Ei, minu sõbrad. Kogu aeg käivad kibekiired ettevalmistused kommunismi hävitamiseks, seda tean kindlasti, olen üks sel-*

le ala tegelasi. Võin ütelda, et aasta 1950 toob maailmale muudatusi, kuid kindlasti ei jõuta sel aastal kommunismi hävitada... Alles 1951. a. võime vabadusele loota. Muud lootust meie vabanemiseks ei ole kui ainult sõda ja sõda. Kas pole ebakohane kallil jõulu õhtul oodata sõda... Soovin kõigile, kõigile rõõmsaid jõulupühi ja õnnelikast uut aastat kõigi elu raskuste võitmiseks. (kõik kostavad tore, tore selle ilusa kõne eest siinses raskes orja teedel.)

Tööstuse õpilane: Selge see, et pidu tuleb ka meie tänavatel. Kui tuln härrade poole pealt, siis ütlesid sealsed ameerika ohvitserid, et kõige hiljem 5 aasta pärast lööme metsalise puruks, siis lähete koju ja olete härrad, peate pidu oma kodumaal.*

Näidend ei ole väga kunstipärane, kuid selle eest erakordselt ehe ajadokument. Selles kajastuvad ka tegelikud asjaolud. Kommentaariks toodud katketele märgitagu, et Saksa sõjaväes teeninud Paul Avi oli pärast sõda mõnda aega ameeriklaste sõjavangis ja pärast Eestisse naasmist töötas meiereis. Nüüd, kus on üles kirjutatud nii palju mälestusi sellest ajast, uuritud dokumente, kirjutatud romaane, ei ole näidendi sündmustes ja olustikus väga uudset. Kuid tuleb tähele panna ühte asjaolu: kõik mälestused on kirjutatud hiljem. Siin on tegemist sündmuste vahetu kirjapanekuga ja suure tõenäosusega esimese selleainelise pikema ilukirjandusliku teosega.

Heinrich Sireli looming on jõudnud arhiivi aga jälle kurbadel asjaoludel. Kaksikümmend peamiselt Tartumaa põhjaosast pärit ja 1949. a. Novosibirski oblastisse küüditatud noort arreteeriti 1952. a. sügisel ja neid süüdistati nõukogudevastase terroristliku organisatsiooni loomises. 1953. a. oktoobris mõisteti enamik neist 3-10 aastaks laagrisse, juhiks peetav Paul Avi aga algul isegi surma. H. Sirelile mõisteti 10 aastat. Kuid oli siiski juba 1953. a. sügis, surmanuhtlus asendati 25-aastase kinnipidamisega. Enamik neist vabanes 1956. a. 25-kõiteline juurdlustoimik on üks väheseid, mis 1950. aastate lõpul on Eestisse nõutatud ja jäänud tagasi saatmata. Aga kui palju on asumisele saadetute vastu algatatud kriminaalasju, mille toimikud on seni Venemaal, ja mida nad sisaldavad?

Liivi Uuet
Riigiarhiiv

Okupatsioonide Muuseumi uudiseid

Alanud aastal kutsus Okupatsioonide Muuseum tutvuma ja osa saama mitmetest huvitavatest näitustest – kavas on avada nii välisnäituseid kui ka muuseumi osalusel valminud näituseid. Veebruar töi muuseumisse juba kaks uut näitust.

12. veebruaril avasime näituse „**Kaotatud kohad: Baltimaade rannik**“, mille on koostanud Hollandi maastikuarhitekt Joyce van den Berg ja Saksamaa fotograaf Nina Kopp. Nende projekt „Incomplete Landscape“, mille keskmes on Baltimaade rannik, sai alguse huvist Baltimaade ja nende lähiajaloo – Nõukogude okupatsiooni aja – vastu. Külma sõja ajal oli strateegilise asukohaga Baltimaade rannik oluline piir Lääne ja Ida vahel. Baltimaade rannikul asuvad kohad olid Nõukogude okupatsiooni ajal maakaartidelt „kaotatud“.

Näitusel saab näha autorite kogutud Nõukogude okupatsiooni aegseid maakaarte nii avalikest kui eraarhiividest. Samuti inimeste mälestuste põhjal koostatud maakaarte. Kaarte ilmetavad rannikualadel elanud inimeste mälestuslood.

Näitus jõudis Okupatsioonide Muuseumisse koostöös Hollandi ja Saksamaa suursaatkondadega. Huvilised saavad näitusega tutvuda 20. aprillini.

19. veebruaril avas Okupatsioonide Muuseum koostöös Eesti Mälu Instituudiga valminud näituse „**Eesti Vabariigi Rahvuskomitee 70**“. Näituse valmimisele aitasid kaasa ka proua Heli Susi ja härra Agu Kull, kellele muuseum on abi eest eriti tänulik.

1944. aastal, kui Nõukogude-Saksa rinne tagasi Eesti piiridele jõudis ja tekkis taas reaalne oht Nõukogude okupatsiooni alla sattuda ja „otsustamisel oli eesti rahva elu ja surma küsimus“, realiseerus laiapõhjaline poliitiline koostöö, milles osalesid endised poliitikud, rahvuslik pörandaalune ja järjepidevuse kandja Jüri Uluots. Presidendi kohusetäitja nõuandva koguna tegutseva Eesti Rahvuskomitee täiskogu tuli kokku 14. veebruaril 1944.

Näitus tutvustab Eesti Vabariigi Rahvuskomitee (EVR) loomist, selle tegevust ja püüdlusi moodustada valitsus ja taastada riiklik iseseisvus. Tänu EVR-i tegevusele õnnestuski Eestis 1944. aastal moodustada de-

Autor Joyce van den Berg tutvustamas näitust „Kaotatud kohad: Baltimaade rannik“.

Näituse „Eesti Vabariigi Rahvuskomitee 70“ avamine 19. veebruaril. Fotod: J.-L. Rousselot

mokraatlik legitiimne valitsus, mis lõi eeldused, et Eesti Vabariigi juriidiline järjepidevus säilis Nõukogude okupatsiooni lõpuni.

Näitus on avatud 28. septembrini.

Kevadel on oodata näitustele täiendust – muuseumis on koostamisel näitus „**Ründed ja ränded**“. Tegemist on projektiga, mis annab ülevaate eestlaste ja põliste rahvusvähemuste saatusest Eestis alates kultuuriautonomiate asutamisest kuni Eesti iseseisvumiseni. Lugude kaudu rullub lahti eestlaste, rootslaste, baltisakslaste, juutide, põlisvenelaste, mustlaste ja ingerisoomlaste saatus.

Näitusega kaasneb tahvelarvutitel põhinev interaktiivne õppeprogramm.

Lisaks näitustele on muuseumis muudki toimumas.

18. jaanuaril toimus ajalootund, mille korraldasime koostöös Konstantin Pätsi Muuseumiga president Konstantin Pätsi 58. surma-aastapäevale pühendatud mälestuspäeva raames. Näha sai filmi „Presidendi kett“, millele järgnes arutelu.

27. jaanuaril korraldasime koostöös USA Suursaatkonnaga holokausti mälestuspäeva koosviibimise muuseumis. Kavas olid sõnavõttud, viiulistuudio õpilaste etteaste ja dokumentaalfilm neljast juudi päritolu vanadaamist.

20. veebruaril esitles Tõnis Lõvi muuseumis oma isa Oskar Lõvi romaani „Vere-tasu. Risti tähe all“, mille andis välja kirjastus Varrak.

Marika Pihel

Märtsiküüditamise 65. aastapäeva mälestusüritus Tallinnas

Teisipäeval, 25. märtsil toimub märtsiküüditamise mälestuspäev Tallinnas Vabadussõja Võidusamba jalamil algusega kell 12.00.

Üritus toimub kolmes osas – ametlik osa koos sõnavõttude ning pargade asetamisega; aktus-kontsert Rahvusraamatukogus ning õhtune küünalde süütamine küüditatute mälestuseks.

PÄEVAKAVA

kl 12 Vabadussõja Võidusamba jalamil 1949. aasta 25. märtsi küüditamisohvrite riiklik mälestusseisak.
Sõnavõttud ja mälestuspargade asetamine.
Esineb Politsei- ja Piirivalveorkester.

kl 13-15 Memento Tallinna ja Harjumaa Ühenduse poolt organiseeritud mälestuskontsert-aktus Tallinna Rahvusraamatukogus.
Annetatakse rinnamärgid 1949. a küüditatutele. Muusikalises kavas esineb Keila naisansambel PÜÜ ja Muusikasalong koosseisus: Anne Eenpalu, Heino Paalberg, Ülla Millistfer.

kl 18 Vabaduse platsil mälestusküünalde süütamine küüditamise ohvritele.

Meenutuspäeva korraldavad siseministeerium, Memento Tallinna Ühendus ja MTÜ Tulipisar.

Memento Viljandi Ühendus tähistab märtsiküüditamise 65. aastapäeva

25.03.2014 kell 9 annavad Viljandi mementolased Vana-Võidus Viljandi Ühendatud Kutsekeskkoolis ajalootunni, kus jutustavad oma vahetuid mälestusi ja vastavad õpilaste küsimustele.

kell 13 toimub Pärimusmuusika Aidas märtsiküüditamise 65. aastapäevale ja Viljandi Memento 25. aastapäevale pühendatud pidulik koosviibimine. Peetakse kõnesid, küüditatuile antakse üle rinnamärgid.

kell 17.30 kogunetakse mälestusmärgi juurde, asetatakse lilled ja küünlad.

kell 18 suundutakse Jaani kirikusse leinapäeva kontsert-mõtisklusele. Õhtul süütavad kodutütred, noorkotkad ja Viljandi kultuuriakadeemia noored 2497 küünalt – just nii palju oli Viljandist küüditatud.

UUSI RAAMATUID

Herbert Lindmäe „Suvesõda Petserimaal 1941“

Emeriitprofessor Herbert Lindmäel on saanud valmis kaheksas suvesõja raamat „Suvesõda Petserimaal 1941“. Esimesena ilmus autorilt 1999. aastal „Suvesõda Tartumaal 1941“.

Petserimaa on kaheksas maakond sõjaeelse Eesti Vabariigi üheteistkümnest maakonnast, mille kohta on autor põhjalikult dokumenteerinud 1940.-1941. aasta esimese Nõukogude okupatsiooni kuritegusid ja sellele järgnenud lahinguid Suvesõjas. Igas raamatus antakse põhjalik ülevaade maakonna ajaloost, haldusjaotusest, kultuuriväärtustest ja tuntud inimestest sellest piirkonnast.

Raamat on väga kaasaegne, sest autor teeb ülevaate Setomaa ajaloost tänase päevani välja. Seto rahva saatus on tihedalt seotud 1920. aastal sõlmitud Tartu rahulepinguga, mis pärast võidukat Vabadussõda määras Eesti Vabariigi territooriumi. Seega tänased riigipiiri küsimused ei ole Petserimaa Eesti kodanike jaoks pelgalt mingi tehnilise piirijoone tõmbamine. Oigustealane Herbert Lindmäe analüüsib neid probleeme Põhiseadusest lähtuvalt ja väga põhjalikult ning nimetab Eesti riigi kohustusi nii oma kodanike ees kui ka rahvusvahelises suhtlemises, nagu näiteks ÜRO UNESCO organisatsiooniga. Saame teada, et Põhiseadust muutmata ei saa sõlmida mingit piirilepingut, mis erineb Tartu rahulepinguga fikseeritud piirist. Valitsusel ja Riigikogul pole täna volitusi sellise lepingu sõlmimiseks.

Tuleb veel lisada, et käesolev trükkis on 40. publikatsioon meeskonnalt, kes moodustati 1992. aastal riikliku komisjonina kolme okupatsiooni ajal toimunud kuritegude uurimiseks. Viimased üheksa aastat on uurimistööd korraldanud ning avaldanud endise komisjoni esimehe ja rahvakirjaniku Jaan Krossi algatusel loodud sihtasutus Valge Raamat.

Toimetaja Peep Varju

Märtsiküüditamise 65. aastapäevast Lääne-Virumaal

Tööpataljonlaste Ühingu aktiivsel osalusel toimub pühapäeval, 23. märtsil 2014. aastal Lääne-Virumaal Vinni vallas märtsiküüditamise 65. aastapäeva tähistamine. Mälestuspäeva korraldamisele on peale Tööpataljonlaste Ühingu oma öla alla pannud EELK Viru-Jaagupi koguduse pastor Tarmo Linna, Vinni vallavalitsus, Riigikogu VII koosseisu liige Kuno Raude, Memento Rakvere Ühing, MTÜ Pajusti Vaba Aja Keskus, Pajusti klubi, Viru-Jaagupi muuseum jt. kultuuriasutused-organisatsioonid.

Kell 12 toimub Viru-Jaagupi kirikus mälestusjumalateenistus ning avatakse ja õnnistatakse mälestusplaat

25.03.1949. a. endisest Küti vallast küüditatute nimedega. Pärast seda asetatakse lilled 25.03.1989.a. kiriku ees avatud küüditamistes ja teistes repressioonides ning sõjas hukkunute mälestuskompleksi juurde, kus seisab Kaitseliidu auvalve.

Pärast mälestustalitust Viru-Jaagupis toimub Pajusti klubis mälestusaktus ja kontsert kohalike taidluskollektiividelt. Klubi ruumides on ulatuslik näitus 1949. aastal Vinni (endise Küti) vallast jm. küüditatute materjalidest, 1989. aasta pöördelisi sündmusi kajastavatest andmetest ning Tööpataljonlaste Ühingu 25 aasta tegevust käsitlevast kogust.

August Kondoja

Mälestuskompleksi rajamise algataja ja eestvedaja pastor Madis Oviir koos kaitseliitlastega kompleksi juures 22. juunil 1993. aastal.

Meie, küüditatud kanname mälu

Alates 1988. aastast on saanud südamasjaks rääkida noortele meie osaks saanud ülekohtust. Lapsi on olnud väga palju ja ka koole üle Eesti. Jääb vaid loota, et meie sõnum on pisikese killuna mällu sööbinud.

Veebruarikuus jõudsin külastada mitmel korral Lasnamäe Vene Lütseumi ja Paekaare Vene gümnaasiumi ning Ülejõe gümnaasiumi Pärnus. Lapsed on väga vastuvõtlikud ning vajavad informatsiooni otsesest allikast. Minu moto suheldes lastega on: Armastuse, hoole, austuse ja vastutusega. Olenevate rahvusest ja usutunnistusest on praegused lapsed Eesti Vabariigi hoidjad, kui suudame neisse sisendada vastutust, hoolivust ja armastust.

Kõik, kellelt on röövitud kodu ja lapsepõlv, oskavad vääriliselt hinnata Eesti Vabariiki, sest tulime ju pärast küüdiaastaid ikka Eestisse tagasi teadmise, et me pole ühepäevaliblikad ega kõrred tuule käes.

Anne Eenpalu

Esinemine Ülejõe gümnaasiumis Pärnus 21.02.2014

TOIMETAJA VEERG

REIN PURJE

Memento Teataja toimetaja

Kõigepealt tänan meie lehte kirjutiste saatjaid, tänu teile on leht mitmekesine.

Väga aktuaalne teema on Kommunismiohvrte Memoriaali rajamine Tallinna kesklinna. IRL ja EML vahel sõlmitud koostööleppes on see üks põhieesmärkidest, ka Reformierakonnaga aastateks 2010-2015 sõlmitud koostöölepe 1. punkt on: "Algatada Riigikogu otsusega kommunismiohvrte memoriaali rajamist Tallinnas." Kahjuks pole ettevõtmisega ideekavandite konkursi korraldamisest kaugemale jõutud, kui mitte arvestada ühe ideekavandi edasiarendamist olukorras, kus asukohta pole üldse kinnitatud.

Seda viimast varianti, rajada "Mälestustulbad" 1940-1991 okupatsioonide ohvritele (kokku 55 tulpa üle 110 000 nimega) Tõnismäe haljasalale Rahvusraamatukogu ette, pean koos paljudega mõttetuseks päris mitmel põhjusel.

Kõigepealt asukoht – see koht on oma minevikku arvestades paljudele eestlastele väga vastakaid tundeid tekitav, liiga suure liikluse keskel ja ei võimalda arvukate osavõtjatega ning pisutki pühalike mälestusiitrite korraldamist.

Teiseks on nimetulpade idee iseenesest väga problemaatiline – kes on siis kõik need ohvrid (kas nt ka hilisemad EKP-s karjääri teinud kaasa arvatud) ja kuidas tagatakse kõik nimed ja õiged nimekujud ("mustades raamatutes" on vigu ja puuduvaid nimesid palju, minu seisukoht on, et vigadega ei tohi selliseid sambaid mingil juhul teha). Pealegi tuleks arvestada ka emotsionaalset külge – ei tahaks oma kallite lähedaste nimesid nõ tavanatulbal näha, need on niikuinii Metsakalmistul kivvi raiutud, ammugi mitte enda nime eluajal ohvriks määratletuna. Nimedega mälestiste rajamist tuleks toetada ohvrite kodukandis, nagu seda on juba tehtudki ja tehakse edasi.

Samas on Kommunismiohvrte Memoriaal üldsusele leinapäevade tähistamiseks, väliskülaliste teavitamiseks ja järeltulevatele põlvkondadele meeldetuletuseks vajalik. Kõigepealt tuleks aga määrata (taotleda, osta) ja selleks volitatud ametkondadega kooskõlastada rajatise asukoht ja kinnistu piirid (vastavalt planeerimis- ja ehitusseadusele, ka nt naabritega), alles siis saab asuda konkreetseid kujunduslikke lahendusi otsima. Ja muidugi on oluline ka rahastamine.

Kui mõelda kesklinna peale, siis oleks minuga arvates sobiv asukoht Vabariigi Presidendi soovitatud Hirvepark. Õige oleks rajada monumentaalne looduslikust kivist sajandeid püsiv mälestusmärk, sellel peaks olema mitmes keeles kommunismi kuritegude ohvrite üldarv, võib-olla ka alajaotuste kaupa, kuid hästi põhjendatult.

Välitsuserakondadega tehtud kokkuleppeid meenutan ka järgmise, juba teist aastakümnet amekondades tiirelnud mementolaste mureküsimuse puhul. Tahaks, et ravi, hoolduse jt otsustamist vajavad probleemid lahendusteni jõuaksid. Nende lahendusteni jõudmise nimel töötab alates 2008. aastast poliitilistel põhjustel represseritud inimeste sotsiaalsete tagatiste läbivaatamiseks moodustatud asjatundjate komisjon, kus EML-i esindavad kolm asjatundjat. Ootame neilt tõhusat tegutsemist, kuid ise pean represseritute lisatagatistest olulisemaks panustamist Eesti riigi kaitsevõimesse.

Aga nüüd meeldivast – kooliõpilaste huvi küüditatute mälestuste kogumise vastu on kasvanud, kui 2011. aasta konkursile laekus 69 kirjatööd, siis tänavu saabus 107 kooliõpilaste kogutud ja kirjavandud mälestust. Ilmselt tuleb neist üks korralik raamat, aga mitte ainult – tänu Okupatsioonide Muuseumi ja MTÜ Siberi Lood edukale juhtimisele on nüüd olemas ka kaasaegne interaktiivne kodulehekülg ja konto Facebookis, nii siis noortepärane teavitamine. Konkursi tulemustest saab järgmises lehes teada anda.

Ja ka muret tekitavast – üksmeele puudumine Mementos. Mitmetes küsimustes ei leita demokraatlikul teel lahendusi, tahtes võimu üha väiksema ringi käes hoida jäetakse ligi 2000 mementolast kõrvale. Aastaid kestab naeruväärne olukord, kus juhatus on 17-liikmeline ja hääleõiguslik üldkoosolek samuti. Kõiki kaasavat üldkoosolekut muidugi kokku ei saa, kuid tähtsamaid otsuseid võiks teha hoopis volinike koosolek (volikogu), kusjuures paikkondlik volinike arv vastaks liikmete arvule. Praeguse olukorra meie liidus võtaksin kokku eestlaste kohta käiva tsitaadiga M. J. Eisenilt: "Jonni ja kiusu palju, protsessib mõnigi korra ilmaaegu, kangekaelne, kade teiste õnnestumiste peale!"

Loodan, et me üksmeeles tähistame augustis kommunismi- ja natsismiohvrte mälestuspäeval Pilistveres ka Memento liidu moodustamise 25. aastapäeva.

Jõgevamaa Repressee- ritute ühingu aastalõpu koosviibimine ajaloolises Kuremaa lossis 12. detsembril 2013

Koosviibimisega alustasime kell 14.00

Pidulisi oli saanud koosviibimisele 90 ringis. Pärast juhatusesimehe Ants Mägi tutvustussõnavõttu ja juhatuses liikmete ülevaadet 2013. aasta tegemistest-toimetamistest sai asuda seltskondlikuma poole juurde.

Meeleolu loomise eest seisis hea Kuremaa seenioride segaansambel ja virtuooslik akordionist Johannes Haav. Tantsumuusikat tegi kahemeheansambel Vello Pütsepa juhatusel.

Toimus toimekamate ühingu liikmete tänamine ja lustlik kingipakkide jagamine.

Õhtul kella 18.00 paiku, kui kõhud täis ja jutud räägitud ning tantsud tehud, oligi aeg jälle kodudesse minna.

Enamuse arvates oli tore kokku saada, kontserti nautida ja tuttavatega juttu puhuda. Kui taevast tervist annab, siis sooviti kokku saada ka 2014. aasta jõulukuul.

Ants Aluoja

Me ei olnud vabad ja see vast oligi kõige raskem

Aštak, sinna meid viidi.

Mina, Elvi-Aino Lilienberg, olin 1949. aastal 18-aastane, kui meid tol saatuslikul märtsikuul kogu perega Siberisse küüditati. Minu isa, Rudolf Lilienberg, oli arreteeritud ning viibis Patarei vanglas. Elasin Keilas Männiku tänaval ning Keila lähedal Huntaugul pidasime väikest talu, lisaks lihakauplust Keilas, mille juures oli ka väike vorstitööstus. Tol ajal õppisin Tallinnas ja elasin sealse sugulaste juures. Siberisse viimise võimalusest saime juba varem teada ühelt oma Punaarmee teeninud sugulaselt, kuid ega see teadmine meid sellest kohutavast reisist ei päästnud. Oma saatuse eest siiski ära ei jookse! Siberisse sõit algas kõige enne vendade (5-aastane Jaan ja 10-aastane Mart) rongi viimisega, seejärel ema Helmi, siis mina ja tädi Anna. Poolvend Ants küüditati Rakverest.

Minu abikaasa, kellega tutvusin Siberis, tol ajal 24-aastane Anton Leitmäe, teenis 1949. aastal siseministeeriumi vägede tööpataljonis karistuseks selle eest, et sõdis II maailmasõjas Saksa poolel. Ta sai juhuslikult 25. märtsil linnaloo ja läks oma vennale Ilmarile Tallinnasse külla, kus NKVD mehed tungisid samal ajal korterisse – selgus, et vend oli küüditatavate nimekirjas, Anton aga mitte. Ohvitser soovitas Antonil perega koos Siberisse sõita, sest Eestisse jäädes oleks enam kui kindel olnud vangilaagrisse sattuda. Nii otsustaski Anton koos oma 6-liikmelise perega – ema Lidia Maria, isa Aleksander, vennad Ilmar ja Ants, ning õde Inge Malle – Siberisse sõita.

Trellitatud akendega loomavagu-

neist koosnev küüditamisrong, mis oli tihedalt rahvast täis ja kuhu paljud jätsid oma elu, sõitis Siberisse ligi kuu. Enamik äraviidutest olid naised koos lastega, kelle mehed olid juba varem vangilaagritesse saadetud. Meid koheldi nagu vange ning sõdurid valvasid meid pidevalt. Keegi ei teadnud, kuhu meid viiakse või mis meist saab – valitses must masendus. Esialgu viidi kõik küüditatud rajooni keskusesse, kus algas orjaturg – seal valiti tööliisi kolhoosidesse ning metsatööle. Meie, nii minu kui Antoni pere, sattusime keset taigat asuvasse Aštakki metsatööle. Peab tunnistama, et meil oli parem elu, kui neil eestlastel, kes viidi kolhoosi. Seal ei saadud normipäevade eest mingitki tasu, isegi mitte söögi näol. Meil oli metsatööstuses rahaline palk – oli seda vähe või palju, aga kuidagi õnnestus ära elada. Mehed käisid metsa langetamas ning hiljem töötasid masinate peal. Naised käisid saagimas, klotse lõhkumas, kraavi kaevamas ning hiljem kolhoosis aitasid ja isegi metsa langetamas. Metsatöö osutus siiski väga raskeks ja enamik naistest asus siiski kolhoosi tööle.

Algul elasime kõik koos metsatöölisele ehitatud barakkides, kus olid vaid kahekordsed narid. Hiljem jagati barakk tubadeks ning iga pere sai ühe ruumi. Kuna loomi pidada ei saanud ja polnud maad aedviljade kasvatamiseks, vahetasime kohalikega kaasavõetud asjade (riided jms) vastu nt piima, mune ja kartuleid. Mõne aasta pärast ehitati mehed igale perele haavapuust majad, mille juurde eraldati 15/100 maad igale tööliisele. Siis oli võimalik juba ka

loomi pidada ning aedvilju kasvatada. Antoni isa pidas isegi mesilasi. Tänu töökusele õnnestus Antonil soetada koguni mootorratas. Sellegipoolest ei saanud me minna kuhu ja millal tahtsime, vaid pidime eelnevalt alati enast komandandi juures registreerima. Me ei olnud vabad ja see vast oligi kõige raskem.

1950. aastal abiellusime Antoniga. Ühist perenime ei lastud meil võtta, sest nende arusaama järgi oleks üks inimene siis justkui ära kadunud. Pärast pikka bürokraatiat sai asi alles Eestis korda. Kuigi meenub ka seik, kus Siberist äratulekul pakkus passilaua ametnik Antonile valikut, kas minu passi märgitakse perenimeks seaduslik neiu põlve nimi või tol hetkel veel ebaseaduslik abielunimi. Selline oli nõukogude riigikorra ebastabiilne bürokraatlikkus.

1951 sündis meie esimene poeg Peep ning 1953 tütar Reet.

1950-ndate keskpaigaks sai Aštaki ümbrus metsast tühjaks raiutud ning meie kogukond asustati ümber Kinderepi-nimelisse asulasse. Seal elasime soome kilpbarakkides. Anton töötas tol ajal autojuhina, mina hoolitsesin laste eest.

1958. aastal hakati küüditatud kodumaale tagasi lubama. Nii sain minagi loa, kuid Anton alles aasta hiljem. Tahtsime Eestisse võimalikult kiiresti tagasi tulla, sest lapsed oli vaja Eesti kooli panna. Jõudsime Eestisse 1959, kuid sellega hädad veel ei lõppenud. Minul oli Eesti elamisluba olemas, kuid Antonil mitte. Miilits andis talle 24 tundi Eestist lahkumiseks, kuid tegelikult oli loa taotlus sisse antud ENSV Ministrite Nõukokku Toompeal. Sealsed ametnikud soovitasid Antonil lihtsalt miilitsatest eemale hoida, kuni luba vormistatud saab. Esmalt asusime elama Tallinna, siis elasime paar aastat Ohtus ning seejärel asusime Keilasse. 1962 sündis meie teine poeg Urmas.

Praeguseks oleme Antoniga abielus olnud 63 aastat ning oleme seitsmekordsed vanavanemad ja seitsmekordsed vanavanavanemad. 2010. aastal pärjati meid tiitliga "Imelised vanavanemad". Mind on tunnustatud Valgetähe medaliga, sest olen tegutsenud pikki aastaid Keila Memento esinaisena ja aidanud talletada siinkandi ajalugu. Abikaasa Anton on Kaitseliidu Harju maleva auliige.

*Mälestused pani kirja lapselaps
Jaana Leitmäe*

Jõulud meie kodus
Kinderepis 1958. aastal.

Pereisa Anton
töötas
autojuhina.

Fotod erakogust

Elvi-Aino ja Anton Leitmäe briljantpulmad 31. juulil 2010.

Memento iihendused õnnitlevad!

HARJUMAA

90
Ilmar Leitmäe
80
Jaan Niinberg
Õie-Julie Väärtnõu
75
Viive-Mai Kokka
70
Maie Laansalu
Arvo Merelaid
Külli Ojasson
Juhan-Reinhold Povel
55
Tarvo Tammiste

HIJUMAA

90
Erich Tõnismaa
85
Lea Sikkar
75
Maili Valdma
70
Milvi Kiiver
Anu Vaidla

JÕGEVAMAA

90
Heinrich Eller
85
Endel Lippur
Erich Reinumägi
80
Jaan Koll
Endla Käsnapuu
Ants Mägi
Linda Mägi
Vaike Peets
Kaljo Roosimäe
Aleksandra Teemaa
Zoja Tsõpova
Vaike Õunap
75
Aadu Koll
Kaie-Mare Masso
Reet Sirel
65
Leida Krõlova
60
Reet Aluoja
Rosalia Dimitrovskaja
Fred Offmann
Lembi Stamm

PÄRNU

85
Meeme Mäesalu
Lea Saarmann
80
Hilja Kask
Inge-Malle Ney
Elbert-Erich Putkema
Silvia Toiger
75
Mati Kirikal
Milvi Kullerkupp
Heli Lepp
Ljubov Rozova
Linda Tamm
Mari Vaino
70
Ott Alasoo
Arne Lükepak
Jüri Niine
Lehte Tammel

RAKVERE

90
Ellen Annus
Virve Luhavälja
Aino Poom
Kaljo Veevald
85
Helgi Bazenova
Evi Mäesti
Ilmar Nurme
Lea Sikkar
80
Hellen Allik
Linda Kaljula
Ainu Kuldner
Helle Mäemets
Valve Mürsepp
Vello Neeme
Bernhard Nukka
Koidu-Melanie Saluste
Hindrek Tiimus
75
Laine Gladun
Heino Kitt
Malle Nukk
Marie-Hilje Reisenbuk
Urve Sepman
Riho Soom
70
Lea Aun
Valve Möllits
Eesi Tehvo
Helle Vahenõmm

65

Eha Küngas
Sirje Nukka

TALLINN

90
Elmar Joosep
Heljo Orn
Karin Roosi
85
Miralda-Agnes Ellart
Karin Karineem
Ülo Kess
Eda Laiand
Valentina Leonova
Eda-Urve Raabe
Juta Ristisaar
Heljo Tuisk
80
Elmar Aedna
Elve Aimla
Heido Ots
Erika Palmipuu
Veronika Sadu
Kalev Tammeaid
75
Reet Kodres
Lembi Ottisaar
Aime Põlendik
Eevi Reinup
Olav Telga
Marju Toom
Aime Veeber
70
Laurette Altma
Tiia Niinemaa
65
Marje Kaldmäe
Maie Kepp
60
Anne Eenpalu

TARTU

90
Silvia Kann
Raimond Kirm
Udo-Vello Lamp
Eda Makurina
Asta Treijal
85
Endel Abel
Vaiki Agarmaa
Aino Kurg
Olaf Ressar
Virve Sillapuu
Ants Viro

80

Linda-Tähti Pähn
Lianda Roodla
Aili Rosenberg
Edgar Õkva
75
Mare Kivitar
Mati Koort
Tiina Margus
Aili Org
Mart Peik
Vaike Plank
Sirje Roosson
70
Evi Lond
Velli Pul
Heli Siilbek

TÖÖPATALJONLASED

90
Agnes Kann
Rudolf Pint
Leonhard Pruus
Karl Rammus
85
Vello Taremaa
70
Asta Pohlak
60
Inge Arula

VILJANDI

90
Irene Veersalu
85
Harda Kallaste
Helgi Kotsar
Silvia Palmiste
80
Linda Parik
Ants Sukk
Milvi Tambets
75
Miralda Tamm
Eevi Tänav
70
Ants Mäemees
Lea Saareoks

*Palju
õnne!*

Memento reis Lätimaale

Mementolased rajatava memoriaalkompleksi maa-alal.

25.-26. oktoobril 2013. a. korraldas Eesti Memento Liit oma aktiivsematele juhatus ja allorganisatsioonide liikmetele ekskursiooni Lätimaale. Eesmärgiks oli tutvumine Riias asuva Läti okupatsioonimuuseumiga ja alles rajamisjärgus oleva memoriaaliga Liktenaržs ehk „Saatused aed“.

Teel Riia linna tutvusime põhjalikult Läti ajaloo, kultuuri ja teeäärsete vaatamisväärsustega. Suuri peatusi me ei teinud, kuna oli vaja jõuda Riist ca 100 km kaugusel olevasse memoriaalparki.

Lätlastega on meil palju ühist: meie hõimurahvas liivlased elasid nii meie mail kui ka sealpool piiri, sarnane oli Saksa ristirüütelite alistumine, sõjad (Liivi, Rootsi-Vene jne.), kauaaegne Vene impeeriumis olemine, oma riigi loomine, siis vabaduse kaotus, küüditamised ja arreteerimised aastatel 1940-1949 – ja nii kuni tänapäevani välja.

On ka erinevusi: rahvaarv on neil 2,3 miljonit (muuseas, enne 1914 a. oli neil elanikke üle 2,4 miljoni), Hansaliidu linnasid neil 8 – meil 4, nii tuntud luiskajaid nagu parun Münchhausen meil pole ja kahjuks ei jäetud meil nõukogude ajal alles ühtegi vabadusmonumenti, neil aga säilisid Vabadussammas kauni naisekujuga (keda rahvasuu Mildaks kutsub) Riia kesklinnas ning mälestusmärk vennaskalmistul. Viimaseid käis kaemas minu ema oma õpilastega juba enne II maailmasõda.

Riia linna me jõudsimme kella 12 paiku, siis otsustasime, et sõidame kohe edasi Koknese poole. Mõne aja pärast jõudsimegi sihtkohta, väikesele saarele, mis on moodustunud peale 1967. aastat, kui Daugava jõe üles paisutamisega läks osa Koknese linna vee alla. Saar moodustus Daugava ja selle lisajõe Perse voogude vahel.

Enne II maailmasõda kogunesid lätlased tihti väikelinna Koknensesse oma laulu- ja tantsupidusid ning muid sündmusi tähistama. Meie kohalik giid, kena lätlanne, oli seal üles kasvanud ja jalutas meiega ca 3,5 tundi ringi mööda saarekest. Saime teada, et Läti rahvas kaotas 20. sajandil üle 600 000 elaniku.

Järg lk 20.

Poolleiolev „Saatused aed“.

Annetajate tee.

Paljudel kodu- ja välislätlastel tekkis mõte rajada just siia selline 20-nda sajandi inimsaatusi meenutav park. Idee autor on kaua Venezuelas elanud lätlane Vilis Vitols. Üks eestvedajaid oli välislätlane Imant Sviitus, kes hakkas koos mõttekaaslastega selle pargi tarbeks maade ostu korraldama. Mõni maaomanikest kinkis maa, mõni andis väikese tasu eest, kuid viimane maatükk on veel välja ostmata. Siiski loodetakse positiivset tulemust.

Seejärel otsustati korraldada projektide konkurss. Laekus 207 projekti. Võitis see, mis oli kõige looduslähedasem ja praktilisem. Projekti autoriks on Jaapani maailmakuulus maastikuarhitekt ja budist Shunmyo Masuno.

Memoriaal koosneb 10 osast, lisaks teenindamisruumid ja parkimisplats. Selle keskosas on amfiteater, mis sümboolselt eraldab mineviku pargi osa tuleviku osast. Sinna viiv tee on ääristatud noorte õunapuudega ja suurte munakivirahnudega. Õunapuud sümboliseerivad armastust ja hellust ning munakivid ja rahnud – kindlust, tugevust. Tämmes, mis on istutatud ümber amfiteatri, peavad andma külastajale elujõudu, jaksu minna eluga edasi. Vaatlusterrassilt, mis asub saare piiril, avaneb suurepärase vaade ühele Baltimaade vanimaile piiskopilinnusele, õigemini selle varemetele. Linnuse rajas Riia piiskop Albert 1209. aastal.

„Saatused aed“ on koht, kus iga saabunu kohtub nii mineviku, kaasaja kui ka tulevikuga. Ta peab leidma hingerahu, elujõudu ja mõtteid oma unistuste täideviimiseks.

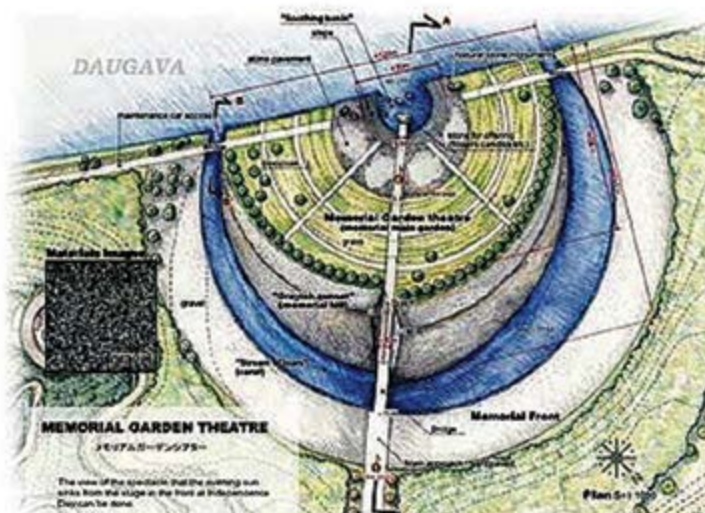
Projektiga alustati 2008. aastal ja valmima peab see Läti riigi sajandaks juubelik aastal 2018. Alates algusaastast on istutatud üle 100 puuistiku, valminud on osa kiviplaaditeest, kus igal plaadil on annetaja nimi. Minimaalne rahaline annetus on 5 eurot. Igaüks, ka eestlased, võivad annetada raha või minna sinna vabatahtlikuna tööle. Infot saab nii aadressil www.liktenarzs.lv kui telefonil +371 67289535.

Külastasime ka Koknese linna infopunkti, kus oli välja pandud rajatava memoriaali makett täies hiilguses.

Õhtuks saabusime Riiga, peatusime mugavas hotellis „Dodo“, mis asub üsna kesklinnas. Järgmisel päeval, saanud kosutava hommikueine, sõitsime vaatama Riia vana raudteejaama hoonet, kust läksid aastatel 1941 ja 1949 rongid küüditatutega Venemaale. Hoone oli väike puitehitist, hästi säilinud ja kasutusel ka nüüd. Selle kõrval oli mälestusmärk. Tagasiteel ootas meid okupatsioonimuseum, kus tutvusime nende kohtadega, kuhu lätlased küüditati ja vaatasime videolõike kurikuulsas GULAGI laagritest. Paljudele oli uudiseks, et muuseum tegutseb talvekuudel teises kohas – hotell „Latvija“ kõrval asuvas endise USA saatkonna hoones. Suvel, kui välituriste on palju, on nad uuesti üles ehitatud Raekoja läheduses endise Revolutsioonimuseumi hoones. Seda maja on külastanud ka Euroopa Liidu kõrge ametnikud, mitmed kuningad ja islamimaade tähtsad isikud. Lõunat sõime kuulsas „Lidos“, olles enne teinud veel väikese linnaekskursiooni.

Tagasiteel meenutasime neid kahte päeva tänuga neile, kes organiseerisid selle huvitava sõidu. Paljudele tuli mõte, et võiks ka Leedut külastada, kaeda, kuidas nemad on jäädvustanud tulevastele põlvkondadele omi 20. sajandi kurbi sündmusi.

*Kirsti Portnov
Pärnu Memento*

Osa Shunmyo Masuno memoriaalpargi projektist.

Riia vana raudteejaam, kus küüdirongid teele läksid.

Fotod: Pärnu ja Läänemaa Memento fotokogudest